

RELIQUIAË N. 21 SANCTORUM IN CATALONIA

REPORTATGE ESPECIAL SANTA MADRONA DE BARCELONA

L'AIGUA CAU DEL CEL

Àgata i Escolàstica, santes venerades a Mallorca com a procuradores de la pluja, a través de les seves relíquies i els seus goigs

SANTA MADRONA: DE TESSALÒNICA A BARCELONA

La devoció a determinats sants respon, en moltes ocasions, a relats que s'han fixat a l'imaginari col·lectiu però que responen a uns fonaments incerts. La falta d'aquesta arrel s'ha omplert d'escenes i situacions que, des de l'actualitat, es fa difícil de discernir. La devoció barcelonina a santa Madrona és un bon testimoni d'aquest fet.

Santa Madrona és considerada la patrona de Barcelona darrere de la Mare de Déu de la Mercè i de santa Eulàlia. Respecte la primera no ha tingut mai cap opció per substituir-la en el lloc preferent; la Mare de Déu, sigui quina sigui la seva advocació, se situa per damunt dels sants i la seva devoció adquireix el nom d'hiperdúlia per sobre la de dúlia adreçada als anteriors. Amb santa Eulàlia ha compartit protagonisme en el passat, especialment en els segles XVII i principis del XVIII; la fermesa de la tradició que feia d'Eulàlia una filla de Sarrià va poder més que les confuses versions que empadronaven Madrona com a barcelonina. Les dades més fiables expliquen que Madrona era una donzella cristiana nascuda a Tessalònica. Precisament, el passat novembre, en aquesta ciutat grega es va organitzar un congrés sobre els cristians que les actes indiquen que hi van morir martiritzats.

Coneixedors de la ferma tradició sobre santa Madrona a Barcelona i altres indrets propers, es van mostrar molt interessats a conèixer aquesta devoció catalana. El reportatge especial que podeu llegir en aquest número forma part del text que se'ls va adreçar, per escrit i amb intervenció virtual.

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

Març 2024

En aquest número...

- p. 3 Reportatge especial sobre santa Madrona de Barcelona
- p. 30 L'aigua cau del cel: Àgata i Escolàstica, santes venerades a Mallorca com a procuradores de la pluja, a través de les seves relíquies i els seus goigs
- p. 38 500 anys del braç de sant Sebastià a Mallorca
- p. 41 Centre d'Interpretació Reliquiae Sanctorum in Catalonia
- p. 44 Relíquies són notícia
- p. 47 El mirall

Portada: Il·lustració de santa Madrona la Vídua de Turgis (primera meitat s. XIX)

Santa Madrona de Barcelona

Redacció.- Santa Madrona de Tessalònica és considerada una de les santes patrones de Barcelona. La seva devoció procedeix de l'edat mitjana, però en segles posteriors va tenir la funció destacada de mediar entre els ciutadans i Déu per obtenir el benefici de la pluja, la cura de les febres malignes, l'ajuda en casos difícils (amb la dita “Santa Madrona, el difícil soluciona”) i la protecció dels navegants.

Els darrers segles, la santa ha compartit protagonisme amb santa Eulàlia, una suposada jove donzella barcelonina i màrtir a l'imperi romà, i la Verge de la Mercè, que actualment assumeix el patronatge principal. Al segle XX, a causa d'aquesta competència celestial, santa Madrona va quedar relegada i pràcticament oblidada.

En la darrera dècada, la patrona ha estat rescatada de l'oblit i reivindicada per la repercussió que havia tingut en el passat. La imatge de santa Madrona, amb els atributs d'un vaixell en una mà i una creu llatina o, més escassament, el palmell martirial, ha rebut el merescut record.

SANTA MADRONA

Madrona com a nom de bateig

El nom de Madrona (antigament també escrit *Matrona*) com a antropònim femení, elegit lliurement per la família i associat a les filles en el

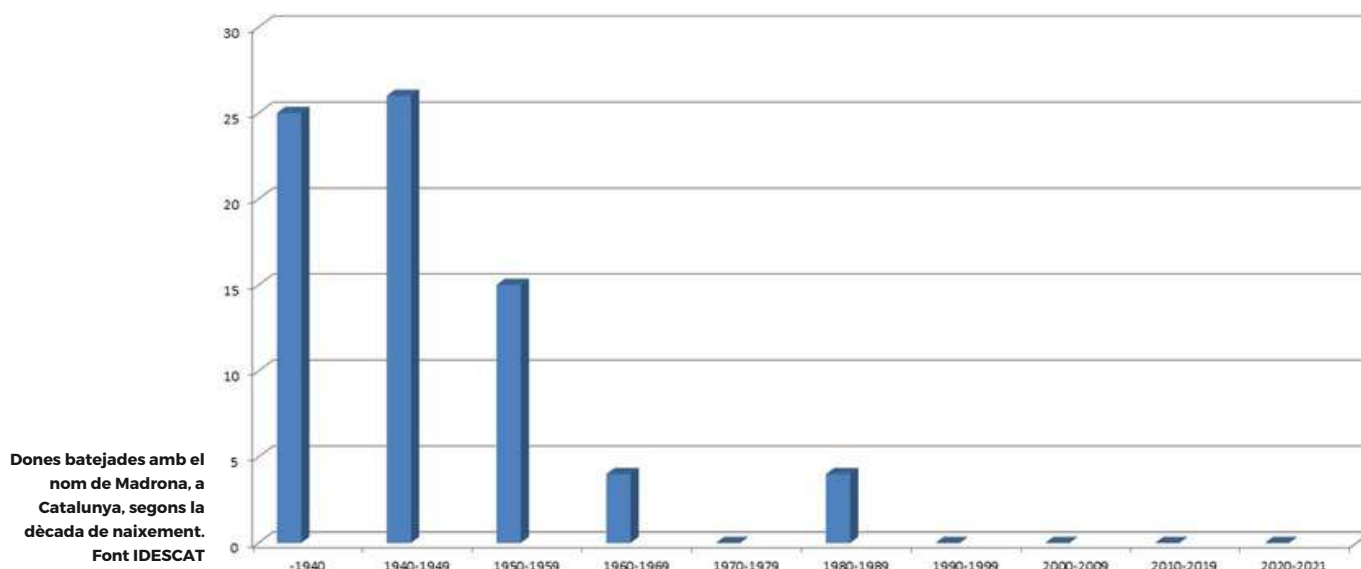
moment del baptisme, és un bon mètode per situar-la geogràficament i determinar la vigència de la devoció i el culte que se li professa a Catalunya.

En començar aquest apartat, cal tenir en compte que *matrona* també és un substantiu per designar la dona que tenia l'autorització per atendre les parteres així com, de manera general, les mares de família. Per tant, podria haver-se utilitzat antany simplement com a malnom o sobrenom.

Enrique Flórez, religiós agustí, va recollir a la seva obra magna *Espanya Sagrada* l'existència, a principis del segle XI, el nom de *Matrona* a la ciutat barcelonina: “Una dona anomenada *Matrona* va donar a l'Església de Sant Miquel (pertanyent a la Seu) casa seva, hort, terres, i cinc *modi*ates de vinya, al costat de Barcelona [...]”.

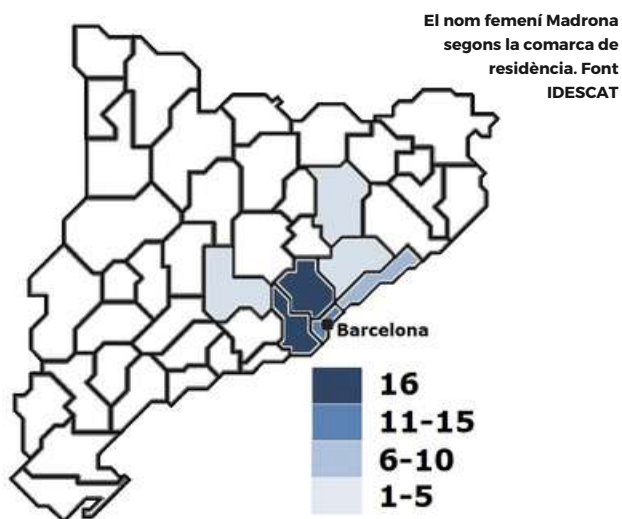
Les últimes dades (juliol de 2023) de l'Institut Nacional d'Estadística d'Espanya indiquen que a tot el territori estatal hi havia 87 dones, entre una població femenina de 24,6 milions, amb el nom de Madrona i que la gran majoria vivia al nord-est, a Catalunya.

Les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (2022) mostren que les dones amb el nom de Madrona o el compost de Maria Madrona eren 84 i es concentraven en set comarques que envolten

SANTA MADRONA

la ciutat de Barcelona. La lectura de les dades anteriors, segons la dècada de naixement, ofereix un escenari poc favorable: el 75 % de dones amb el nom de Madrona van néixer abans del 1960 i cap des del 1990. Les xifres anteriors són la demostració de l'oblit en què, progressivament, s'ha sumit santa Madrona fins i tot al territori que històricament l'ha venerat.

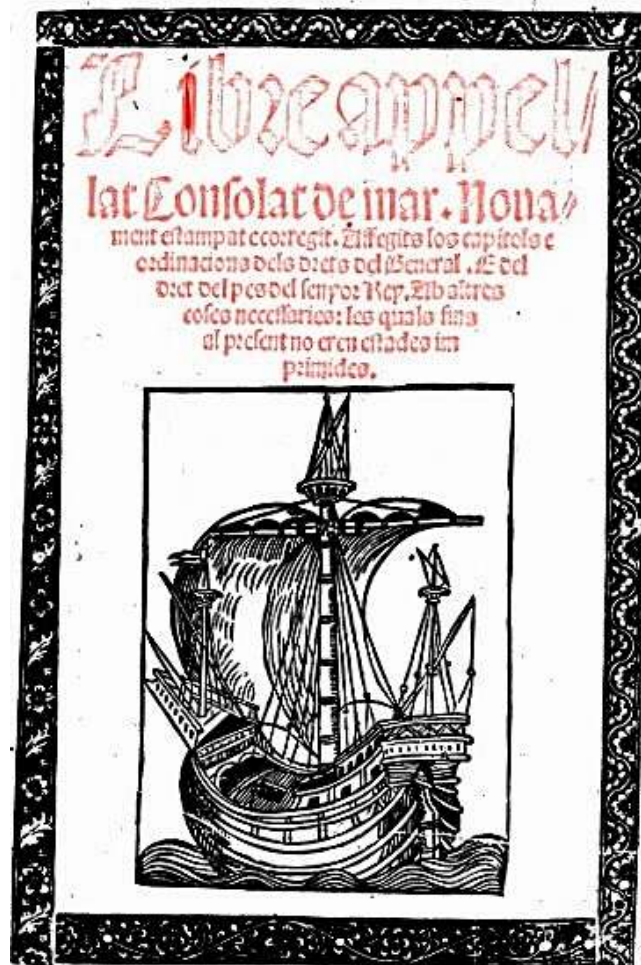
Els primers documents sobre santa Madrona a Catalunya

Santa Madrona era coneguda als territoris del Mediterrani occidental des de l'alta edat mitjana. Els martirologis d'*Ado viennensis* i d'*Uuardus Sangermaniensis*, escrits al segle IX, s'utilitzaven en la litúrgia de catedrals i monestirs. A la data de l'ídis de març, es reconeixia la màrtir de Tessalònica. La seva memòria formaria part de les commemoracions anuals el dia 15 del tercer mes al calendari actual. Tanmateix, santa Madrona no té rellevància en els sacramentaris de Vic i Ripoll de mitjans del segle XI.

Les primeres referències sobre santa Madrona en documents, amb la llegenda i suposada biografia, no es troben fins al segle XVI. A les primeres edicions d'aquesta centúria del *Llibre del Consolat de Mar*, recopilació feta per primera vegada a la

dècada de 1320 amb les lleis i els costums marítims dispersos en els diversos drets existents aleshores als territoris mediterranis, hi ha alguns aspectes interessants.

La impressió del 1494 de Pere Posa, considerat el primer impressor català, i la de Joan Rosembach del 1518 s'inicien amb una lloança a Jesucrist, a la Verge Maria i a diferents sants protectors dels marins: "San Telmo, sant Nicolau, sant Antoni i santa Clara, patrons i intercessors dels navegants". Del mateix any d'aquesta darrera és la impressió de Carles Amorós en què, al costat dels sants anteriorment esmentats, ja apareix santa Madrona: "Sant Telmo, sant Nicolau, sant Antoni, santa Clara i santa Madrona, patrons i intercessors dels navegants". Es desconeix el motiu pel qual s'inclou santa Madrona en una obra i no pas en

l'altra, si es té en compte que totes dues tenen el mateix any d'estampació. A més, el llibre d'Amorós té una representació al final de la taula de continguts que podria ser de la santa. No apareix, com és propi dels anys posteriors, amb el paisatge de Montjuïc de fons. Aquest detall ha portat el dubte. Segons la investigadora Laura Farías, podria tractar-se d'una altra santa amb el vaixell a la mà que també el tingui com a atribut propi, com ara santa Úrsula de Colònia o santa Adelaida de Borgonya, o que la imatge fos fixada posteriorment i en aquells moments encara no s'hagués establert.

Els anomenats *Flos sanctorum*, amb la recopilació de vides de sants, deriven de l'obra medieval La Llegendà àuria o daurada de Jacopo da Varazze. Encara que aquest llibre, de gran divulgació a la baixa edat mitjana, no esmenta santa Madrona va donar pas a edicions que recollien sants amb devoció més local.

Possiblement, l'obra impresa més antiga de *Flos sanctorum* que conté la vida de santa Madrona sigui del 1524. Es tracta d'una segona edició ampliada que ja havia imprès Carles Amorós quatre anys abans. Té el títol *Flos sanctorum: novament fet i corregit, afegit moltes altres vinyes de sancts i sanctes amb la passio nostre mestre i redemptor Jesus*. L'estudi de Carme Arronis ofereix informació amb els sants afegits que tenien una veneració especial a Barcelona, entre els quals hi ha santa Madrona. Arronis indica que el relat dedicat a santa Madrona, com el de sant Sever i sant Segimon, eren coneguts: "Els relats dedicats a Sever, Madrona, i Segimon semblen ser hagiografies que circulaven exemptes. Els tres relats, a més, tenen la particularitat de reproduir la versió més llegendària –i popular– d'aquestes hagiografies, i de fet, totes tres van ser profundament revisades i esmenades en les compilacions hagiogràfiques postridentines". L'autora dona detalls del contingut del text

dedicat a la santa: "[...] la vida de santa Madrona reproduïx notícies llegendàries, com que fos natural de la muntanya de Montjuïc" particularitat que s'aprofita en el relat per justificar el retorn de les restes de la santa al lloc "on havia nascut" per a disegni diví, ja que 'no volgués el nostre Senyor que romangués en terra estranya". La mateixa impremta va imprimir una tercera edició el 1547 que contenia la referència a santa Madrona. El 1575, va aparèixer una nova edició amb la vida de santa Madrona, impresa a la impremta de Jaume Cendrat i la vídua de Monpesada, revisada sota les disposicions decretades al Concili de Trento (1545-1563). Lamentablement, desconeixem el contingut exacte dedicat a santa Madrona en aquestes edicions.

Alonso de Villegas (1533-1603) va publicar, el 1588, el *Flos sanctorum nou, i història general de la vida de Jesucrist, Déu i Senyor nostre. I de tots els sants de què es resa, i fa festa l'Església catòlica...*, imprès a Venècia. Aquesta obra, també adaptada al Concili de Trento, contenia els sants venerats a Espanya i aquells a qui tenien devoció en regions concretes. Entre aquests darrers apareix santa Madrona. L'autor situa l'origen de la santa a Tessalònica, amb l'ofici de criada d'una vídua rica anomenada Plantilla, que l'assassina per mitjà de diferents tandes de flagells. El text acaba amb la translació del cos per mar per uns cristians

estrangers, sense donar-ne detall de la nacionalitat, que són portats a la costa de Barcelona per una tempesta.

Salvador Pons (c. 1547-1620), frare de l'Ordre de Predicadors, el 1594, va editar *Vida i martiri i translació a Catalunya de Santa Madrona verge i màrtir*. Del mateix autor i any, el Tarragona, es va imprimir *Llibre de la vida i miracles dels gloriosos martyrs S. Madrona, cos sant de Barcelona, i de S. Celdoni, i Armenter, cossos sants de Cardona*. En paraules de Carme Arronis, l'autor va aportar una versió de la llegenda de santa Madrona on va modificar el relat dels martirologis medievals però menyspreant la llegenda barcelonina: “[...] va presentar Madrona com una jove de Salònica –ja no de Barcelona, com al relat local–, però sí òrfena,

i que sota la protecció del seu oncle es va traslladar a Roma, on va conèixer les comunitats clandestines cristianes, i on es va convertir al cristianisme. I, a continuació, va enllaçar amb el relat dels martirologis: 'Després tornant-se a la seva ciutat de Tessalònica, es va assentar per criada d'una senyora, la qual era vídua i molt rica', a les mans de la qual va trobar el martiri”. Aquesta obra va ser censurada pel bisbe de Barcelona Joan Dimes Lloris, prelat de la diòcesi de Barcelona entre el 1576 i el 1598. Tot i comptar amb l'aprovació eclesiàstica prèvia a la publicació, Arronis apunta dues possibles causes: el disgust episcopal respecte d'algunes de les afirmacions que Salvador Pons havia escrit, especialment en relació amb les pràctiques devotes que descrivia, i al fet que el consentiment per a la impressió s'havia sol·licitat a l'arquebisbe de Tarragona, Joan Terès, que va ocupar el càrrec entre el 1587 i el 1603 i que va menysprear l'opinió del bisbe de la diòcesi, molt exigent amb els llibres acceptats. En qualsevol cas, cal contemplar el context històric, posterior al Concili de Trento, en què el model per descriure la vida dels sants pretenia eliminar alguns dels aspectes de tradició medieval.

El també dominic Antoni Vicenç Domènec (1553-1607) té una obra, impresa el 1602, sota el títol *Història general dels sants i homes il·lustres en santedat del Principat de Catalunya*. En aquest llibre dedica gairebé dues pàgines a santa Madrona amb l'inici següent: “Vida, i miracles de la gloriosa Verge, i martyr santa Madrona, el cos sagrat del qual està amb gran Veneració al Religiós Monestir dels Pares Caputxins de la Ciutat de Barcelona”. El text comença amb aquestes paraules: “La Gloriosa Santa Madrona va ser Grega de nació, natural de Tessalònica, ciutat principal del Regne de Macedònia...”. Segons la descripció de la vida de la santa en aquesta obra, de jove queda òrfena i se'n fa càrrec l'oncle, que la porta a Roma i hi coneix els cristians. La fe en Crist és tan

LLIBRE
DE LA VIDA Y MI-
RACLES DELS GLORIOSOS
MARTYRS S. MADRONA, COS
sant de Barcelona; y de S. Celdoni,
y Armenter, cossos sants de
Cardona.

Dirigit a la Illustríssima y Excellentíssima señora,
donya Ioana de Arago y de Cordona, Duque-
sa de Cardona y de Sogorbe.

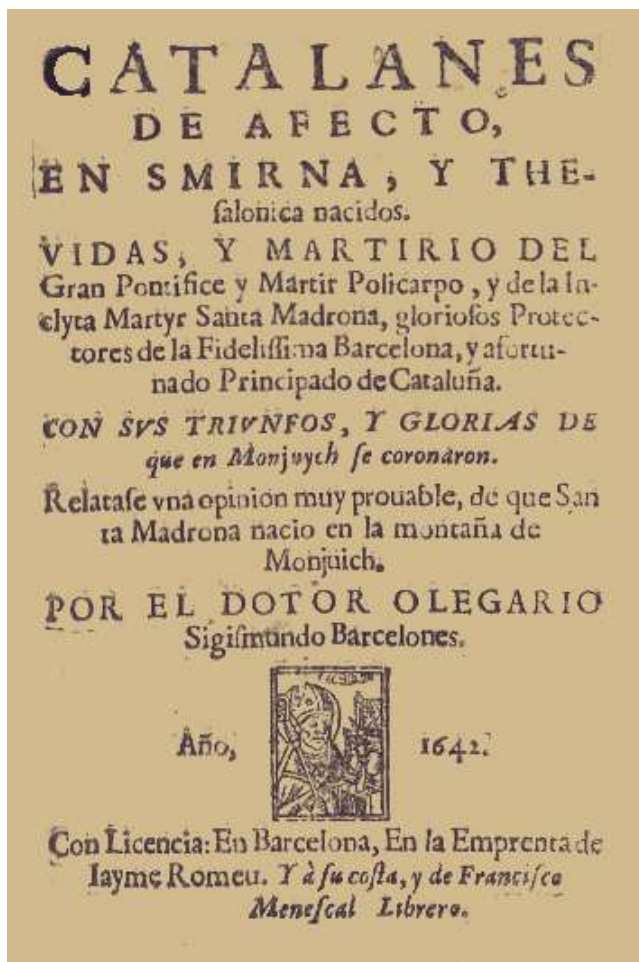
Compost por lo R. P. F. Salvador Pons, del or-
de de Predicadors, Mestre en Arts, y Do-
ctor en S. Theologia.

Conlicencia, En Tarragona, en casa de
Felip Robert, any, 1594.

SANTA MADRONA

gran en Madrona que sempre porta una creu: "[...] i així sempre portava amb si la santa imatge del crucificat amb molta devoció, que és la causa, perquè la pinten amb un Crist a la mà dreta". De tornada a Tessalònica, Madrona es converteix en serventa d'una vídua idòlatra anomenada Plantilla que, en saber de la fe de la seva criada, la lliga i la fuetja dues vegades fins a provocar-li la mort. L'autor continua el relat amb el trasllat per mar del cos de santa Madrona per uns cristians francesos i la tempestat que porta el navili fins a Barcelona. Els darrers paràgrafs estan dedicats als miracles que la santa va concedir als barcelonins, i en destaca la invocació per aconseguir pluja en temps de sequera i la cura de febres.

A principis del segle XVII, Jeroni Pujades (1568-1635) va redactar *Crònica universal del Principat*

de Catalunya que no va ser revisada íntegrament ni impresa fins iniciat el XIX. L'autor va deixar constància de l'origen de santa Madrona (a qui també anomena Matrona) en les dues versions, la barcelonina i la tessalonicenca. Va recollir la llegenda de la seva vida, amb l'anada a Roma i la tornada a la seva pàtria grega on va patir martiri pels assots de la seva senyora. Tot seguit, va relatar el viatge que navegants francesos van fer fins a les platges de Barcelona amb les seves relíquies, les quals van cedir a la capella de Montjuïc. La informació que Pujades va afegir-hi, segurament de la seva pròpia vivència, té un gran interès: "Estant doncs el sant cos en certa ocasió de necessitat d'aigua a la catedral l'any 1593, perquè l'arca on hi havia el sant cos era de fusta amb vidres 6 vidrieres, algunes d'elles faltes, i com per aquelles fallides es podrien treure algunes partícules de les santes relíquies que estaven embolicades en flocs de blanc i net cotó; va determinar el magistrat de la ciutat llaurar-li una arca de bronze colat i sobredaurat". Es van traslladar les restes a la nova arca el 15 de setembre d'aquell any amb gran cerimònia.

El 1642 es va publicar a Barcelona un interessant llibre escrit per Olegario Sigismundo amb el títol *Los Catalanes de afecto en Smirna, y Thesalonica nacidos : vidas, y martirio del gran pontifice y martir Policarpo, y de la inclyta martyr Santa Madrona, gloriosos protectores de la fidelissima Barcelona ... : con sus triunfos y glorias ... : relatase vna opinion muy prouable, de que Santa Madrona nacio en la montaña de Monjuich*. Els relats de la vida i martiri de sant Policarp d'Esmirna i santa Madrona de Tessalònica componen el volum que, segons algunes opinions, pretenia generar la complicitat de les comunitats jueves, especialment sefardites, residents a les dues ciutats que havien estat expulsades de la península Ibèrica a finals del segle XV i també de Barcelona. Aquells anys, la ciutat es trobava en

guerra contra la monarquia espanyola i possiblement buscava aliats en benefici de la seva causa. Pel missatge polític, aquest llibre també va ser censurat i se'n va restringir la divulgació dotze anys després, segons recull Laura Farías.

El 1709, Narcís Feliu de la Penya (1642-1712) va publicar en tres volums l'obra *Anals de Catalunya i Epíleg breu dels Progressos, i famosos Fets de la Nació Catalana, dels seus Sants, Relíquies, Convents i singulars Grandeses; i dels més assenyalats, i Eminents Homes, que a Santedat, Armes i Lletres han florit des de la primera Població d'Espanya Any del Món 1788 abans del naixement de Christo 2174 i el Diluvi 143 fins al present de 1709*. En aquest cas, de forma més breu, es dona notícia de la devoció a santa Madrona i se n'introdueix la versió local de l'origen: "No falta qui assegura haver estat natural de Barcelona santa Madrona, la qual passant pel mar amb el seu pare a una altra província, va ser presa de corsaris i venuda a Thessalònica; però allò rebut és haver estat natural d'allà [...]". La redacció continua amb la mateixa biografia que l'obra de Domènec abans comentada, de qui va prendre les dades, i finalitza amb el viatge en un vaixell de mercaders francesos que la tempesta porta fins a Barcelona situant aquest succés l'any 1043.

Santa Madrona i la tradició local barcelonina

A Catalunya, durant els segles de l'apassionada religiositat barroca posterior al Concili de Trento, era freqüent apropiar-se de la biografia de sants i santes. La duplicació, amb la corresponent modificació d'alguns episodis de les seves vides, convertia els personatges ficticis en filles i fills del lloc de veneració de les relíquies. Aquest mètode, segurament, intentava acostar el sant als seus devots pel fet que eren compatriotes. En alguns casos, la fórmula va arribar a generar hagiografies totalment falses que, en passar el temps,

Representació del Llibre de Consolat de Mar imprès per Carles Amorós el 1518, de la qual es dubta que sigui santa Madrona

arribaven a convertir-se en una certesa fixada a la tradició popular que mantenia el mateix nom del sant original.

Santa Madrona també va ser víctima d'aquesta recreació a Barcelona, tot i que una versió no es va desconnectar completament de l'autèntica interpretació històrica. En una altra versió es va arribar a considerar, com va passar moltes vegades, l'existència de dues santes Madrones. Joan Amades va anotar la primera versió amb la llegenda que considerava santa Madrona nascuda a Barcelona, a la muntanya de Montjuïc. El seu pare era vidu i va decidir emigrar a Tessalònica on es va tornar a casar. La relació de Madrona amb la madrastra no era bona i es va allunyar de la llar familiar i es va dedicar a l'ofici de serventa. La senyora de la casa era fanàtica dels déus pagans i quan va descobrir que Madrona era cristiana la va lligar a un banc i la va apallissar fins a la mort.

La comunitat de cristians de Tessalònica venerava el cos de Madrona com una santa, però els infidels, disgustats per aquest culte, el van vendre a uns

SANTA MADRONA

mercaders francesos que es van embarcar cap a Marsella. Una tempesta forta, quan s'acostaven al port marsellès, va portar la nau fins a la costa de Barcelona.

En canvi, Jaume Armengol va descriure la segona versió amb gran detall. Segons les dades, Madrona era de família rica no cristiana i va néixer a finals del segle III en una sumptuosa vil·la romana situada a la muntanya de Montjuïc de Barcelona. En la seva adolescència, va quedar òrfena dels dos pares i un oncle seu que vivia a Roma va passar a ser-ne el tutor.

A la capital de l'imperi va conèixer el cristianisme mitjançant les converses que tenia amb els esclaus del seu oncle. A catorze anys es va batejar i va prometre tenir una vida de castedat. Des d'aquell moment, Madrona es va dedicar completament a les obres de caritat i a salvar cristians presos que aconseguien la llibertat gràcies als contactes de la seva família amb les autoritats romanes. Va fer els quinze anys i, poc després, va morir el seu oncle de qui va heretar

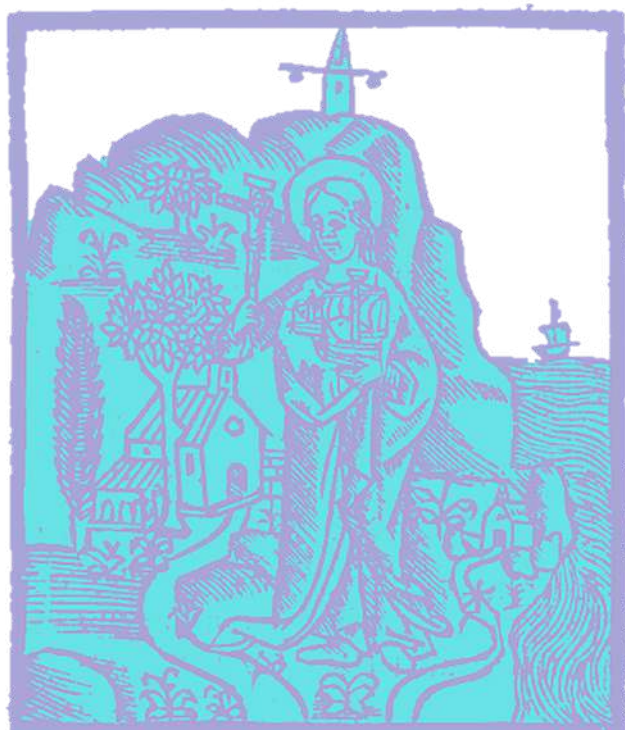

Detall de la muntanya de Montjuïc, el 1563, segons representació d'Anthonis van den Wyngaerde

tots els béns i amb aquestes possessions va incrementar l'ajuda als pobres.

L'activitat de Madrona va generar enveges entre els seus veïns pagans i va ser denunciada com a cristiana a l'emperador Dioclecià. Al judici, la jove va declarar enèrgicament la seva fe en Crist. Encara que va ser temptada a rebutjar el seu credo, va reafirmar-se, amb fermesa, en la passió per ser cristiana. El jutge va dictar sentència i va ser assotada amb furor. Durant tres dies va estar empresonada sense menjar ni aigua. Després d'aquest període, famolenca i amb el cos feble pels assots i amb febre, va morir el 15 de març de l'any 300. El seu cos va ser enterrat al jardí d'una dona cristiana.

Sis segles després de la mort de santa Madrona, les seves relíquies van ser trobades al lloc que indicaven unes llums celestials que brillaven de nit. La fama de santedat va embolicar ràpidament les restes trobades i es va considerar que la

Imatge de santa Madrona, segons el Llibre del Consolat de Mar imprès per Carles Amorós el 1540 amb la muntanya de Montjuïc de fons

intercessió de la santa era molt adequada per guarir les febres. En aquella època, l'emperador francès Lluís el Pietós estava malalt de febre quartana o malària. El monarca coneixia les propietats de la invocació a santa Madrona i es va dirigir al Papa de Roma per obtenir-ne relíquies. Les restes de santa Madrona es van col·locar en una caixa de fusta i van ser embarcades per dirigir-se, per mar, a territori francès. Abans d'arribar al port de Marsella, una forta tempesta va allunyar el vaixell de la ruta i el va desviar fins a les platges de Barcelona.

Una possible explicació històrica a l'origen de la devoció barcelonina

El relat llegendari, més enllà dels episodis fabulosos corresponents, manté una idea fixa: Santa Madrona i la seva devoció, van arribar a Barcelona per mar. Aquesta circumstància ofereix un argument important que es pot sostenir, sens dubte, en el context històric de l'edat mitjana encara que en moments diferents dels que indiquen les llegendes.

El territori conegut per Corona d'Aragó, a Catalunya, estava format per tres regions federades: els comtats catalans, creats per l'imperi franc per dominar les terres al sud de la serralada dels Pirineus als segles IX i X i independitzats

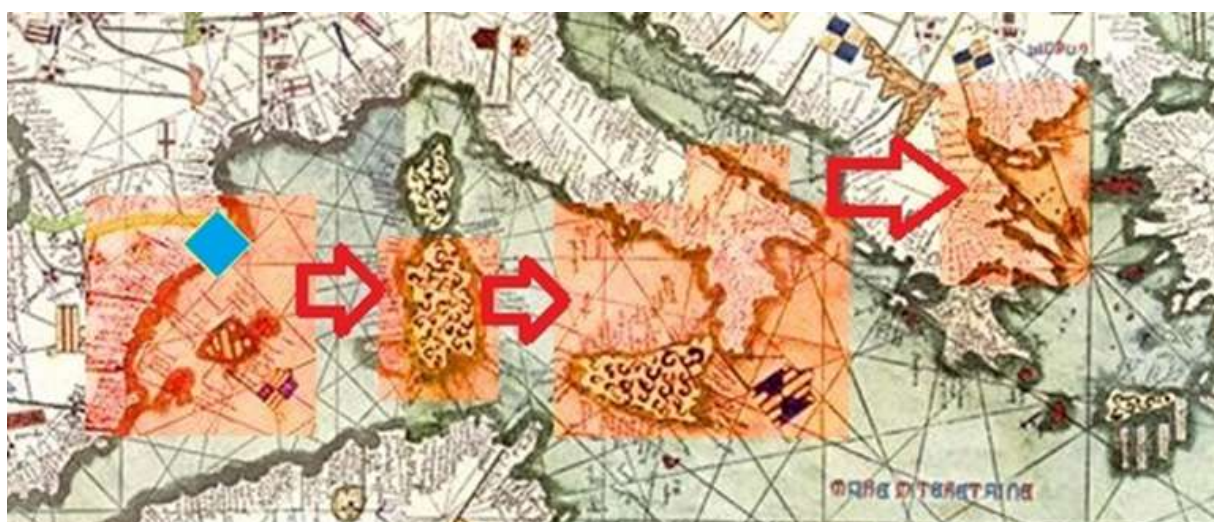
posteriorment; el regne aragonès, aliada amb els anteriors per matrimoni dels reis; i les terres conquerides del llevant peninsular amb capital a València.

La dominació de les illes Balears a finals de la dècada de 1230 va suposar la primera intervenció militar a la Mediterrània. Després de la incorporació de València al regne durant el segle XIII, l'objectiu es va fixar cap a les terres del Mediterrani oriental. La ferma flota naval va permetre el domini sobre les illes de Sicília (1282) i Sardenya (1324), els ducats d'Atenes i Neopàtria (1319) i el regne de Nàpols (1443).

L'ocupació de terres gregues, especialment a Tessàlia on es va establir el ducat de Neopàtria, va ser breu. La presència de la Corona d'Aragó al territori proper a Tessalònica, sens dubte, va haver de facilitar la connexió i la transmissió a terres de la península Ibèrica d'aspectes culturals i religiosos. Possiblement, entre aquests aspectes, cal assumir que hi havia la devoció a santa Madrona. La manca de dades anteriors al segle XVI semblaria confirmar aquest plantejament.

L'arribada a Barcelona

La presència de relíquies de santa Madrona a Barcelona rebia el relat llegendari corresponent que explicava com van arribar a la ciutat. Les

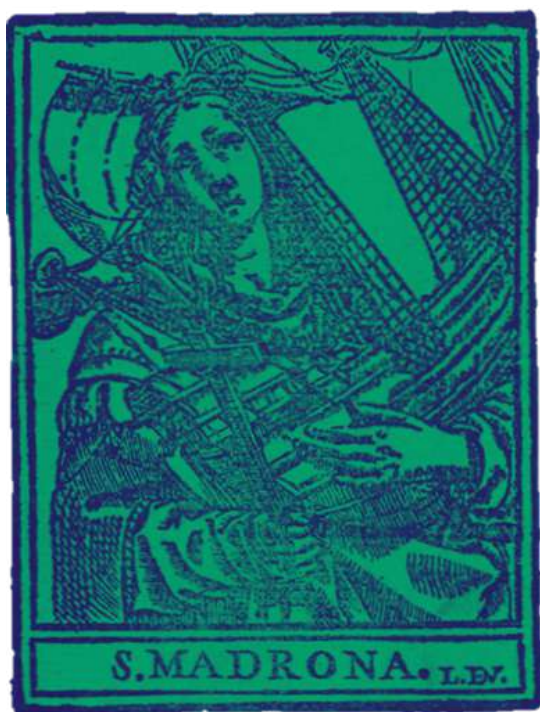
Expansió de la corona catalanoaragonesa cap al mediterrani oriental a partir de finals del segle XIII

diferents versions coincideixen en la via marítima per al trasllat i com una gran tempesta va desviar el vaixell del seu destí al port de Marsella cap a les platges properes a Barcelona, a peu de la muntanya de Montjuïc.

Els navegants, enmig de la tempesta i veient terra a prop de la seva posició, van decidir ancorar i descarregar el cos de la santa. En aquell mateix instant es va calmar la borrasca. Aquest succés va ser interpretat com un missatge de santa Madrona que demanava de quedar-se a Barcelona. Aquest episodi, segons algunes fonts de poc crèdit, va tenir lloc l'any 892, el 992 i fins i tot el 1043. Font: Enrique Flórez l'arribada de les relíquies en temps del bisbe barceloní Guislabert I (1035-1062).

Les dates anteriors no són més que especulacions sense fonament conegut. El primer esdeveniment de santa Madrona a Barcelona no es troba fins iniciat el segle XVI al *Manual de novells ardots o dietari del consell municipal barceloní*. El 15 de març de 1530 el cos de santa Madrona fou conduït en processó fins al monestir de Natzaret per implorar-ne la intercessió en època de pesta.

Estampa dels primers goigs impresos a Barcelona, l'any 1677

Santa Madrona i la ciutat de Barcelona

La ciutat de Barcelona conserva diversos enclavaments relacionats amb la presència de les relíquies de santa Madrona i on van ser venerades. El primer lloc es troba al cim de la muntanya de Montjuïc. Sobre aquesta elevació muntanyosa, a 177 metres sobre el nivell del mar, hi ha una petita capella dedicada a la màrtir, documentada des del segle XV i, es creu, anteriorment dedicada a sant Fructuós, bisbe de Tarragona. La tradició sosté que van ser col·locades pels mateixos navegants que la van conduir a la ciutat. Aquest petit edifici té planta rectangular i la teulada a doble vessant. Un petit campanar d'espadanya s'enlaira sobre la construcció. A la llinda de la porta de la façana principal té gravada l'any 1754. Sens dubte, aquesta data fa referència a l'última reforma del temple duta a terme després d'un període de guerres que va patir Barcelona.

Segons algunes versions sense gaire crèdit, a principis del segle XII i a causa del deteriorament de la capella de Montjuïc, les relíquies es van traslladar al monestir benedictí de Sant Pau del Camp entre la muntanya i les muralles que envoltaven la ciutat. En aquest cenobi, santa Madrona va ser venerada fins a mitjans del segle XVI. Els dos segles següents les restes van passar molt de temps a la catedral de Barcelona i en una nova capella a Montjuïc construïda al costat d'un convent de l'Ordre dels Germans Menors Caputxins. El 1723, la santa va viure un nou canvi d'ubicació amb el trasllat d'aquest convent a un cèntric solar del nucli urbà, al marge esquerre de la Rambla. Més d'un segle estarien conservades en aquest edifici. L'obligat abandonament del convent pels religiosos, a causa de les lleis de desamortització decretades pel govern espanyol el 1835, les va portar provisionalment a una parròquia a prop del palau de l'ajuntament barceloní.

SANTA MADRONA

Edificis (i ordre cronològic) on van ser venerades les relíquies de santa Madrona a Barcelona

- 1/3 Ermita de Montjuïc
- 2 Monestir de Sant Pau del Camp
- 4 Catedral de Barcelona
- 5 Convent dels PP. Caputxins a la Rambla
- 6 Església de Sant Miquel, capella particular de la Casa de la Ciutat
- 7 Església de Santa Madrona al carrer de la Font Honrada
- 8 Actual església parroquial de Santa Madrona al carrer de Tapioles

P Portal de Santa Madrona a les muralles de la ciutat

L'església construïda el 1867, amb santa Madrona com a titular, va rebre les relíquies per decisió de l'Ajuntament el 3 de novembre del 1871. La presència de les restes sagrades en aquest temple, situat al carrer de Font Honrada, va ser breu. El bisbe Josep Maria d'Urquinaona (1878-1883) va encarregar una altra església al carrer Tapioles, de més capacitat, dedicada a santa Madrona. El prelat successor, Jaume Català (1883-1899), va fer la translació de les relíquies al nou edifici eclesial.

A finals de juliol de 1909, una revolta popular amb evident ideologia anticlerical, la va destruir en part i van desaparèixer les relíquies. Des d'aquest darrer episodi, només es conserva un petit fragment de les restes de santa Madrona que uns fidels havien obtingut, gràcies a la protecció dels frares caputxins, i conservat al seu domicili familiar.

El record a santa Madrona es troba en diferents indrets de Barcelona encara que sigui indirectament. Les muralles medievals de Barcelona, construïdes durant el segle XIV que ampliaven el recinte anterior cap a Montjuïc, tenien un dels portals al costat de les drassanes, on es van construir els grans vaixells d'ús militar. Aquesta porta, a l'únic tram que encara es conserva de la fortificació, es coneix com a portal

de Santa Madrona. Aquest nom el va adoptar perquè era la sortida de la ciutat pel camí que duia al cim de Montjuïc i a l'ermita dedicada a la santa. I entre 1775 i 1776, com a reforç defensiu en època de freqüents conflictes armats, en aquest punt de la muralla es va construir un baluard que també va ser conegut amb el mateix nom. Sobre una de les portes dels murs que hi ha d'aquest bastió, encara s'hi pot veure una petita escultura de santa Madrona en una fornícula.

Campanar de l'actual parròquia de Santa Madrona al carrer de Tapioles de Barcelona. Foto Nora Vela

Mostres de devoció

La invocació per aconseguir el benefici de la pluja. Com era freqüent, a cada lloc que es veneraven unes relíquies notables d'algun sant, la seva invocació era considerada especialment beneficiosa en cas de llarga sequera. Barcelona organitzava una processó que sortia de la catedral de la Barcelona i anava a buscar les restes de Santa Madrona a la capella de Montjuïc. De tornada a la seu episcopal s'organitzava una cerimònia demanant pluja i, posteriorment, santa Madrona era conduïda, novament, a la capella de la muntanya. Les cròniques recorden que, alguna vegada, la pluja ja s'havia fet present en el mateix transcurs del recorregut. Per a aquesta intercessió, la intervenció de santa Madrona va ser implorada moltes vegades des del segle XIV a finals del XIX.

Els goigs i novenaris barcelonins

Els goigs són documents de difusió, especialment per l'Europa de la Mediterrània occidental, existents des del segle XIV i àmpliament divulgats des del XVII. Pel seu contingut són un magnífic indicador de l'existència, la distribució i la vigència d'un culte. Antoni Comas va dir " Els goigs són unes cançons religioses que lloen les excel·lències de Nostre Senyor, de la Verge i dels Sants. Són, doncs, una forma de litúrgia popular, practicada en actes de devoció col·lectiva [...], i en formen part, en certa manera, de la cerimònia. La seva divulgació, a partir de la impressió de la lletra en fulls solts, respon a una determinada imatge gràfica segons indiquen Jaume Arnella i Joan Soler: "La capçalera està presidida per la imatge de la seva advocació gravada generalment al boix. A sota, distribuïts en dues o tres columnes, hi ha el text en diferents estrofes, amb la tornada que la inicia, generalment amb la locució puix que vincula la lloança amb la petició que es formula, i la que conclou, seguida de la pregària final, en llatí, pronunciada per la jerarquia eclesiàstica que

Planxa i impressió dels goigs dedicats a santa Madrona el 1677

presideix la cerimònia, distingint el to popular del seu cant, del contingut i de la forma, del caràcter oficial o institucional”.

La reproducció, fins que van arribar els mitjans tecnològics moderns, es feia de manera molt artesanal. En els primers temps eren manuscrits, però amb la invenció de la impremta la lletra s'estampava amb tipus mòbils i les imatges amb motlles de fusta o metall; posteriorment, fins i tot es fabricava un motlle metàl·lic amb el goig sencer. En aquests darrers casos, la tinta era transferida del motlle al paper per pressió. El cant dels goigs solen tancar la missa al sant patró. Generalment, durant l'acte religiós el sacerdot pronuncia paraules d'afalac a la santa o sant, exposa la seva vida com a exemple de bon cristià i n'enalteix la devoció. Els feligresos, en interpretar els goigs on estan inscrits els mateixos missatges, els interioritzen per efecte de repetició. La melodia, sigui exclusiva o compartida amb altres sants, en facilita la memorització que, en temps passats, es transmetia de generació en generació. Amb aquest himne de fons, generalment, es procedeix al ritual que acosta mentalment i físicament el sant amb el petó al reliquiari.

La quantitat més important de goigs dedicats a santa Madrona té l'origen a Barcelona i estan associats als diferents llocs de veneració a la ciutat. El més antic que es conserva és del 1677, imprès a la llibreria d'Antoni Lacavalleria. La lletra situa les relíquies a la muntanya de Montjuïc i en destaca la intercessió per aconseguir pluja en temps de sequera.

Diferents edicions, la més antiga és del 1745, deixen constància que les seves relíquies es veneraven al convent dels Caputxins a la Rambla de Barcelona. El text situa el naixement a la mateixa ciutat, però explica que va ser portada a Grècia on va patir martiri.

Una edició de goigs, que sembla de transició, fa referència a la pàtria grega de la santa però amb

indicacions a les diferents llegendes locals i als episodis que s'hi descriuen.

L'església parroquial amb santa Madrona com a titular també té els seus goigs. Un dels seus versos es refereix a la ciutat de Tessalònica, però com a lloc de la seva dissort i no com la seva pàtria.

Les edicions més recents destaquen el mateix lloc de veneració que els anteriors, però, a la capçalera, insisteixen en la consideració de santa Madrona com a copatrona de la ciutat de Barcelona. La lletra descriu, de manera poètica, la tradició local, el seu origen barceloní i el seu martiri, tot i que sense citar més lloc que el destí de les relíquies a Montjuïc.

Finalment, cal destacar una edició barcelonina que sembla un compendi dels anteriors. A la capçalera es fa referència al patronatge de santa Madrona per a les criades dedicades al servei de cases acabalades, se cita el seu pas per Roma, però se n'admet l'origen a la ciutat de Tessalònica.

La melodia dels goigs

La finalitat dels goigs, en el caràcter d'oracions cantades, suposava que els acompanyava una melodia més o menys acord. La dificultat d'imprimir la partitura amb les notes corresponents al mateix full on hi havia la lletra, antigament, implicava l'ús de composicions musicals pròpies d'altres goigs o de cançons populars.

La integració de la partitura al full de la lletra dels goigs va ser gradual. Tot i que hi ha exemples molt anteriors, no va ser habitual fins al segle XX. A partir d'aquell moment, cada edició podia tenir la seva pròpia melodia que, en la majoria dels casos, es componia en exclusiva.

Santa Madrona té almenys tres goigs amb música pròpia. Entre d'altres, aquestes tres edicions del segle XX estan relacionades amb la devoció barcelonina a santa Madrona, impresos a la ciutat,

i amb la corresponent partitura de la melodia: *“Goigs en llaor de la gloriosa santa Madrona, patrona de les minyones de servei. La seva festa es celebra el dia 15 de març”* amb lletra del caputxí Valentí de Barcelona i música del prevere Francesc Baldelló, són de 1947; *“Goigs a llaor de la verge i màrtir santa Madrona”*, amb un llarg subtítol: *“Venerada a l'església parroquial de sa advocació en aquesta ciutat, de la qual és co-patrona – Ara de bell-nou trets per En Manuel Rocamora, feligrès de la mateixa. Sa festa 15 de març”*. La música és adjudicada a C. Ballester; i *“Goigs a llaor de santa Madrona, verge i màrtir. Compatrona de la molt noble ciutat de Barcelona. Venerada a l'església parroquial del seu nom”*, de mitjan dècada de 1950.

Novenaris

Els novenaris dedicats a santa Madrona són uns fullets impresos, generalment a Barcelona, de mida reduïda i poques pàgines, de quatre a cinquanta. Eren molt freqüents al segle XIX i estaven dedicats als sants que comptaven amb més devoció. S'hi exposaven una sèrie d'oracions concretes per resar en cadascun dels nou dies anteriors a la festa del 15 de març. Aquests quaderns solien tenir, al principi, una portada amb una estampa al revers i, al final, la lletra d'una versió dels goigs. Ocasionalment, podien contenir un text sobre la biogràfica i veneració de la santa.

Entre els que es refereixen a santa Madrona se'n troben de molt simples, amb quatre pàgines, i d'altres que s'acosten a les cinquanta.

Santa Madrona entre els altres sants protectors de Barcelona

Barcelona ha implorat la intercessió dels diversos sants patrons i protectors, entre els quals, són considerades diferents advocacions de la Verge, sants nascuts o que havien viscut a la ciutat o altres personalitats celestials de veneració històrica al lloc.

Els períodes històrics, les calamitats o les dificultats en temps passats han sol·licitat l'empareda de la Immaculada Concepció de Maria, o Puríssima Concepció, la Mare de Déu del Roser o la Mare de Déu de la Mercè (actual patrona a qui es dedica la festa municipal més destacada), als sants de vinculació barcelonina com a sant Sever i sant Oleguer o de veneració universal com a

Cliqueu sobre els goigs per escoltar la melodia.
Interpretació de Josep Capdevila

SANTA MADRONA

Estampa amb els diferents sants patrons de Barcelona)

sant Jordi o de devoció local com l'arcàngel sant Miquel; finalment formen part d'aquest elenc santa Eulàlia i santa Madrona.

Santa Madrona vs. santa Eulàlia

Santa Eulàlia i santa Madrona són considerades respectivament segona i tercera patrones de la ciutat, en alguns textos. En algunes ocasions, han estat representades totes dues juntes i es podria considerar que, durant diversos segles, van tenir una presència paral·lela en la devoció popular.

Les relíquies d'ambdues han tingut una veneració destacada respecte les d'altres sants que també han tingut restes a Barcelona.

La predilecció per santa Eulàlia, més enllà de la hipotètica dels arguments, l'han fet filla de la ciutat (sense l'ambivalència marcada per les

diferents versions sobre la pàtria de santa Madrona), li ha donat un destacat protagonisme.

En qualsevol cas, hi ha una lectura que no és gens menyspreable: la capacitat de permetre'n l'ús. Evidentment, la darrera paraula sempre estava en mans de l'estament religiós, generalment del capítol de canonges de la catedral o del bisbe. Tot i aquest fet, en algunes ciutats com la mateixa Barcelona o Vic, la dualitat de dos poders, l'eclesiàstic i el civil, podia comportar una mena de competència per dotar de major prestigi els seus símbols, entre els quals s'hi podien comptar les relíquies.

Per una banda, santa Eulàlia i les seves restes, han estat vinculades a la seu barcelonina des de la miraculosa troballa que en va fer el bisbe Frodoí l'any 878. Per altra banda, santa Madrona estava associada al Consell de Cent que, des del segle XIII al XVIII, era la institució de govern civil. La mentalitat pietosa aconsellava disposar d'algun intercessor directe per implorar l'ajuda divina en cas de dificultat. La invocació de santa Madrona per demanar pluja en casos de sequera era una "necessitat" vital per a la població amb total dependència de l'agricultura i ramaderia. En aquests casos, les confraries associades amb els gremis que treballaven la terra, feien petició al consell ciutadà i, aquest, la transmetia a l'estament eclesiàstic; entre ambdós poders decidien quan iniciar el procés de pregàries, a vegades seguint una pauta preestablerta, que solia finalitzar amb una processó de rogativa a la capella de Montjuïc.

Les representacions artístiques de santa Madrona

El reflex de la devoció a un sant es troba en les seves representacions artístiques, siguin escultòriques o pictòriques, de més qualitat estètica o com a imatge amb voluntat de la divulgació popular. La vinculació de santa

SANTA MADRONA

Madrona amb els viatges marítics és molt visible a totes i els vaixells són molt presents a l'escena representada. Els atributs propis de la santa, amb els quals sol aparèixer en la gran majoria de casos, la presenten amb un vaixell a la mà esquerra i una creu llatina a la mà dreta.

Al Museu Episcopal de Vic es conserva una pintura a l'oli sobre fusta del retaule desaparegut de la capella de Sant Pere de Vallcàrquera, del municipi de Figaró-Montmany. Santa Madrona apareix en una taula al costat de les de santa Eulàlia, també patrona de Barcelona, i sant Rafael Arcàngel. Aquesta peça ha estat datada del segle XVI. Dell mateix segle pertany una altra taula, aquesta vegada amb santa Madrona i santa Eulàlia juntes, que originalment pertanyia al retaule d'altar de la nau de l'església del monestir de Santa Maria de Sixena a la comarca aragonesa dels Monegros.

Les investigacions de l'historiador de l'art Francesc Miralpeix continuades per Laura Farías consideren que a partir del segle XVII es pot interpretar que la imatge de santa Madrona, com a protectora celestial de Barcelona, va formar part de la utilització política en una època de conflictes armats. La denominada Guerra dels Segadors (1640 i 1652), amb la revolta de Catalunya contra la monarquia espanyola i la intervenció de França, va promocionar la santa compatrona de Barcelona com a defensora de les llibertats de la ciutat. En una pintura sobre taula que es troba al Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona apareixen les dues santes, a banda i banda de la Verge amb el nen Jesús; de fons s'aprecia l'escena de l'assalt de les tropes del rei Felip IV a la fortificació situada al cim de la mateixa muntanya el 26 de gener de 1641. Aquesta obra, d'autor desconegut, es considera un exvot en agraïment a la suposada ajuda de les santes per aconseguir la victòria.

Els autors indiquen una altra pintura anònima, situada en relació amb la guerra de Successió (1701-1715) que va suposar un enfrontament

internacional i que va tenir Catalunya com a escenari especial. Aquesta segona obra pictòrica conté la batalla de Montjuïc del 1705 amb santa Madrona i santa Eulàlia, a més de sant Antoni de Pàdua, damunt d'un núvol i envoltats d'àngels. La particularitat, segons Francesc Miralpeix, resideix en les imatges dels sants que, espasa en mà, sobrepassen la funció protectora ja que presenten una activa participació en la batalla.

Curiosament, aquesta icona bèl·lica va coincidir amb l'existència real, a finals de la mateixa guerra, de l'anomenada Coronela de Barcelona, milícia encarregada de la defensa de la Ciutat, organitzada pel Consell de Cent i formada, especialment, per representants dels gremis, artesans i treballadors, dels oficis més representatius. El 1713 i 1714, l'organització estava formada per sis batallons, posats sota la protecció d'una figura celestial que es mostrava a les seves banderes respectives. El quart batalló estava sota l'empara de santa Madrona. El formaven els candelers de cera, pintors, orfebres, hortolans del Portal de Sant Antoni, teixidors de lli, teixidors de cànem per fer cordes, descarregadors del moll i teixidors d'espelmes d'embarcació.

La veneració a santa Madrona, abans tan intensa, va deixar la seva empremta en moltes creacions artístiques a més de les comentades. Jaume Armengol les assenyala: una vidriera gòtica a la Casa de la Ciutat, una pintura al Saló de Sant Jordi al Palau de la Generalitat, una altra vidriera a la capella del Seminari Conciliar de Barcelona i la imatge preservada a l'Arxiu Històric de la Ciutat. També es poden contemplar altres representacions, en diversos suports com el panell del segle XVII format per dotze rajoles decorades amb santa Madrona sobre un núvol i el port de Barcelona i la muntanya de Montjuïc de fons; anteriorment estava situat en un carrer, com a representació devota veïnal, i ara es troba al Museu-Arxiu Municipal de Calella. Cal afegir-hi

SANTA MADRONA

Moble capelleta amb la imatge de santa Madrona

l'existència de capelles neogòtiques de petites dimensions amb l'escultura de la santa per a la devoció particular i familiar.

Gravats i estampes

L'esmentada Laura Farías també dona compte dels gravats i estampes que n'han format part, especialment, en edicions literàries de caràcter

popular. En aquest grup es poden distingir dues tipologies clarament diferenciades. D'una banda, aquelles representacions en petit format que apareixen incorporades en edicions bibliogràfiques o documents més simples com els goigs.

Anteriorment, ja s'ha comentat que una suposada imatge, que apareix a la impressió realitzada per Carles Amorós del *Llibre del Consolat de Mar* el 1518, podria ser santa Madrona. Hi ha dubtes de si es tracta de qualsevol altra santa amb un vaixell com a atribut i sobre la manca del paisatge de fons clarament identificat amb la muntanya de Montjuïc de Barcelona. Pocs anys després, el mateix impressor va incorporar, al *Flos Sanctorum*, tots els elements propis de la santa barcelonina, el vaixell en una mà i una creu llatina a l'altra (puntualment amb el palmell del martiri), així com l'escenari clarament associat a la muntanya barcelonina i la capella on primer van estar les relíquies. L'estampa va ser reutilitzada per l'impressor en una altra edició del *Llibre del Consolat de Mar* (1540) i del *Flos sanctorum*. La indumentària de la santa tindrà poques modificacions en els temps posteriors i apareix sempre com a donzella vestida amb túnica fins als peus, a l'ús de l'època imperial romana. Al segle XVII és utilitzada una il·lustració on santa Madrona apareix de mig cos superior, en primer pla, amb la creu llatina i el vaixell a les seves mans. A la base hi figura el nom de la santa i és un model que es reproduïx en diferents edicions, també del XVIII.

Les litografies o gravats de dimensions més grans, pensades per a l'enquadració individual i amb finalitat decorativa, eren un altre format d'il·lustrar la imatge de santa Madrona. Amb una o diverses tintes, també eren objecte de devoció i, com en altres casos, alguns bisbes podien atorgar indulgències si se li deia invocant la santa. L'artista, amb un espai de paper més gran, podia desenvolupar les seves tècniques i inspiració.

SANTA MADRONA

Dos exemples destacables es descriuen a continuació:

La il·lustració feta pel caputxí fra. Jaume de Mataró, mort el 1817, i gravada per Agustí Sellent. Aquest dibuix, a tot color i amb mides de 32,5 x 22,5 cm, mostra una orla molt adornada a les cantonades superiors i a meitat de la seva alçada amb dos òrgans. Santa Madrona apareix al lloc central, damunt d'un núvol i envoltada d'àngels amb diferents instruments musicals. Un dels àngels sosté la corona de la victòria i el palmell martirial. La santa, vestida amb doble túnica, subjecta un crucifix amb la mà dreta i un petit vaixell amb la mà esquerra. A la part inferior, sota santa Madrona, es representa una imatge detallada d'una ciutat (Barcelona) i la porta a les muralles (el Portal de Santa Madrona) a la dreta i la muntanya de Montjuïc al costat esquerre, amb el castell al cim i una capella a mig camí. El detall més interessant d'aquest quadre és la representació d'una processó que surt de la ciutat i es dirigeix a l'ermita. La imatge de la santa (i és de suposar que també les seves relíquies) és conduïda sota pal·li en el trajecte. Al seguici hi ha representades les autoritats civils i eclesiàstiques, així com una multitud de ciutadans que se sumen a la comitiva. A la base, fora de l'orla, es descriu: Sta. Madrona. Verge i màrtir, filla i patrona de Barcelona. Les Sagrades Relíquies del seu Cos es veneren a l'Església dels P.P. Caputxins, a expenses de la senyora Mariana Girona i Ros". Aquesta escena reproduceix les diverses processons que s'havien organitzat, entre la capella de

Il·lustració feta pel caputxí fra. Jaume de Mataró, a. 1817 i gravada per Agustí Sellent

santa Madrona a Montjuïc i la catedral de Barcelona (i viceversa) per demanar la intercessió de la santa per aconseguir que ploqués. Una il·lustració a un sol color impresa per la Vídua de Turgis (V. Turgis) a primera meitat del segle XIX amb llenç de mides totals aproximades de 35 x 25 cm, presenta la imatge de cos sencer de santa Madrona, vestida amb túnica doble, amb la interior cenyida a la cintura. Al braç dret sostenia un crucifix i una tija amb flors de lliri com a símbol de puresa i lluita contra el mal. Sobre la figura, al

SANTA MADRONA

segle XVII i XVIII, però derivat dels drames medievals. El contingut estava inspirat en els relats llegendaris coneguts, però als quals es donava un aspecte més tràgic. El text solia estar dividit en tres actes o interpretat per diversos personatges que dialogaven per desenvolupar la trama. L'escenificació en teatres o altres espais tenia un objectiu moralitzador que anava més enllà de la narració mateixa amb finalitat devota; sens dubte, estaria especialment dedicat a un públic gairebé analfabet.

Santa Madrona, el seu martiri i el trasllat de les relíquies foren protagonistes d'algunes d'aquestes obres, generalment dividides en tres actes, escrites en vers i publicades a Barcelona: El 1638 fou impresa *La vida i mort de santa Madrona, intitulada la Vídua Tirana, i conquesta de Barcelona*. Entre el 1785 i el 1815, va aparèixer la comèdia tràgica intitulada *L'òrfena de Barcelona, i tutelar de la seva pàtria santa Madrona* que va ser publicada a Barcelona.

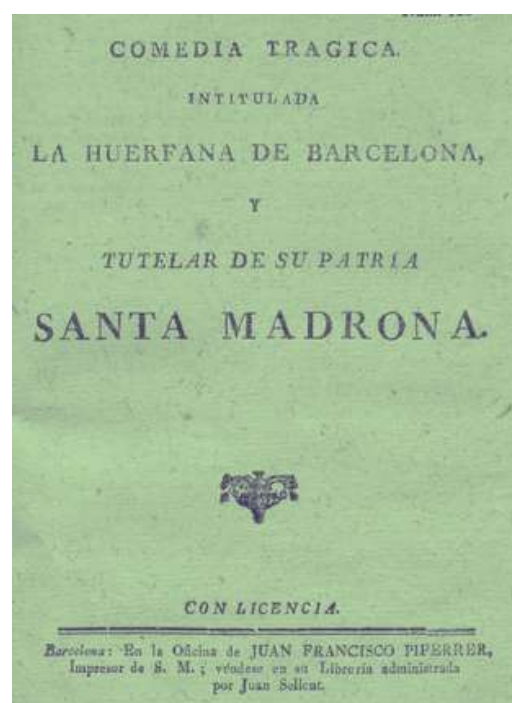

Il·lustració impresa per la *Vídua de Turgis* a primera meitat del segle XIX

mateix costat, un àngel subjecta una corona de la història en una mà i el palmell martirial a l'altra. La santa, amb la mà esquerra oberta, indica un vaixell que s'acosta a la vora i, de fons, apareix el mar amb una altra embarcació. A la dreta de la santa, podeu veure un port, amb una ciutat, al costat d'una muntanya que, al cim té un castell, com a Montjuïc. A la base, estan escrites les paraules següents en espanyol: "Sta. Madrona, verge i màrtir. Filla i patrona de Barcelona. Les sagrades relíquies del seu cos es veneren a l'església dels PP. Caputxins". Al costat, es llegeix el mateix text en francès i, a la part inferior *Sta. Madrona Virgin and Martyr* en anglès.

Obres de teatre

El teatre hagiogràfic o sobre les vides de sants va ser un gènere literari amb una gran producció, especialment al

Primera pàgina d'una obra teatral dedicada a santa Madrona

Aspectes singulars de la devoció barcelonina a santa Madrona

El 13 de març de 1563, el Consell de Cent –institució municipal de Barcelona del segle XIII al XVIII– va sol·licitar al bisbe de la diòcesi Juan Dimas Loris, la declaració de la festa (15 de març) de santa Madrona de compliment obligat. A finals de l'any següent, a més, declarava a la santa especial protectora de la ciutat.

La importància de la festa i la força del símbol de santa Madrona havien dotat aquesta data de costums singulars que va recollir l'estudiós del folklore Joan Amades.

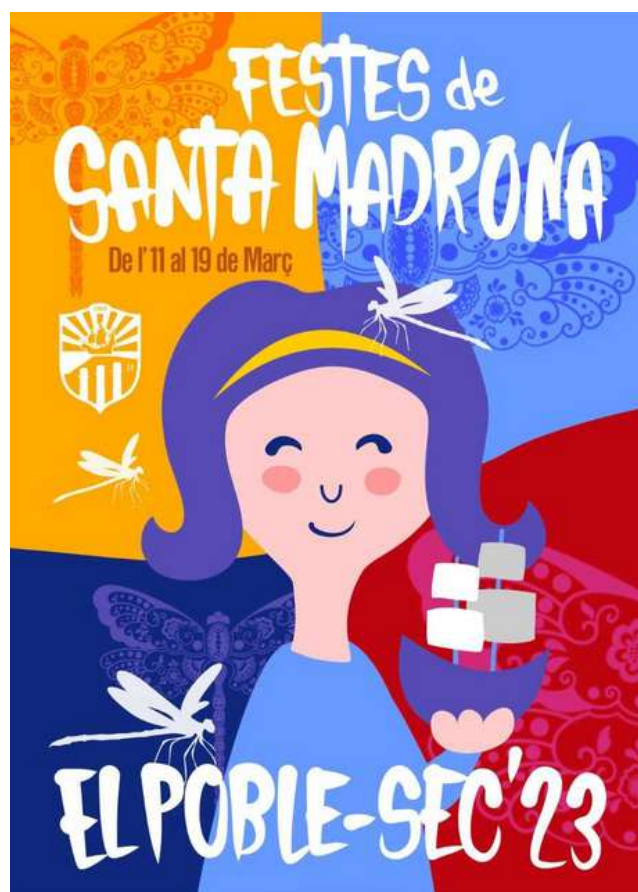
Les dones solteres de la ciutat celebraven especialment aquest dia. Sortien als carrers amb un vestuari tan particular que es coneixia la festa com 'el dia de les peregrines'. La indumentària de color negre, amb ampli barret, s'adornava amb diverses petxines de pelegrí; a la mà portaven un llarg bastó amb la típica carabassa. El seu destí era l'ermita de santa Madrona al cim de Montjuïc, on solien fer petició per trobar un bon marit.

Curiosament, dos animals prenen protagonisme a la festa de santa Madrona. D'una banda, les orenetes, de les quals se suposava que havien acompanyat el cos de la santa en el viatge marítim de Tessalònica a Barcelona i que havien advertit de la seva arribada a la ciutat amb gran cridòria; s'interpretava que aquest era el dia en què es podia veure la primera oreneta després de l'hivern i en el seu retorn als seus hàbits migratoris. D'altra banda, es creia que anteriorment les libèl·lules tenien una mida molt més gran i havien estat aliades del diable. Aquest, gelós de la devoció de Barcelona per santa Madrona, havia fet reunir tots els dimonis del món en l'intent de destruir la muntanya de Montjuïc amb l'ermita de la santa al seu cim. Santa Madrona va sortir de la seva capella i, fent el senyal de la creu sobre el seu pit, va espantar els súbdits de Satanàs i va transformar

els aliats en els insectes que coneixem. En agraïment per l'alliberament de la influència demoníaca, es creia que les libèl·lules acudien a visitar santa Madrona i on fossin les seves relíquies els mesos d'agost i setembre.

Les celebracions de la festa de santa Madrona

El declivi de santa Madrona, respecte als altres sants patrons (especialment santa Eulàlia i la Mare de Déu de la Mercè) va suposar la decadència de la celebració de la festa, el 15 de març, fins a pràcticament desaparèixer. Els aspectes singulars esmentats van ser esborrats de la tradició popular barcelonina i es van mantenir algunes celebracions associades a l'existència de la parròquia al barri barceloní de Poble-sec.

Cartell de les festes de Santa Madrona 2023 al Poble-sec

SANTA MADRONA

El quart diumenge després de Pasqua de Resurrecció, fa dues dècades, la parròquia organitzava una romeria fins a l'ermita de Montjuïc on s'organitzaven actes religiosos i lúdics per a tots els assistents, fins i tot un esmorzar abans de tornar a la ciutat.

En els darrers anys, els veïns de Poble-sec han reivindicat la recuperació de la festa en honor a santa Madrona. Precisament, aquest any 2023, ha estat el primer a donar més prestigi a la celebració i equiparar-la a altres festes veïnals de renom que se celebren a Barcelona anualment. De l'11 al 19 de març, els carrers i les places del districte van acollir activitats de diferent tipus i per a tots els públics.

Santa Madrona a la resta de Catalunya

El protagonisme de santa Madrona es va estendre a llocs allunyats dels límits municipals de la ciutat de Barcelona.

Goigs de fora de Barcelona

La redacció i la impressió de goigs tenen l'origen en els diferents llocs de devoció. Per això, aquests documents permeten identificar els llocs on, amb més o menys intensitat, es tenia i es té devoció per santa Madrona.

Goigs dedicats a santa Madrona estan impresos per l'església de Sant Pere de Madrona, prop de la ciutat de Berga, al bisbat de Solsona i a l'ermita de Santa Madrona de Riba-roja d'Ebre.

Els topònims

El filòleg, lexicògraf i etimòleg Joan Coromines va indicar, a la seva important obra *Onomasticon Cataloniae*, que els topònims o noms de lloc amb la base *Matrona* (que va donar origen a *Madrona*) se solen aplicar a pendents del terreny per on baixen aigües, prop d'una font o aiguamolls. L'autor indicava nou emplaçaments on hi ha aquesta relació i que ja es troba en documents a partir del segle IX. Aquests casos són elements geogràfics, noms de veïnats i fins i tot edificis.

Titular de parròquies, capelles o ermites

Santa Madrona, en aquest cas sí que es tracta de l'objecte de la investigació que ens ocupa, és titular de diferents esglésies que es troben en el territori de les diòcesis de la demarcació estudiada i de la qual prenen el nom com a figura celestial preferent.

Al municipi de Pinell de Solsonès (comarca del Solsonès) hi ha un poble rural amb nom de *Madrona*. La seva població està disseminada pel territori, però té un nucli amb església parroquial dedicada a santa Madrona. Segurament, és la segona d'aquest caràcter a més de la parròquia barcelonina a la santa. L'edifici actual, de gran amplitud interna, és del segle XVIII encara que a l'interior s'hi poden veure pintures murals dels segles XIII o XIV. En aquest cas, caldria identificar el moment de la dedicació a la santa, que podria ser tardana i per adopció, arran de la similitud amb el topònim *Madrona* que es troba a diferents llocs propers.

SANTA MADRONA

Capelles o ermites

Topònims

Una dada curiosa és que la concentració més gran de capelles o ermites dedicades a santa Madrona es troba a la part sud del territori estudiat, entre 150 i 170 quilòmetres de Barcelona. Es tracta de cinc petites capelles situades a diferents municipis.

L'ermita més antiga d'aquest grup és al municipi d'Arnes, comarca de la Terra Alta. La construcció es calcula que fou entre el segle XIV i XV. A la mateixa comarca es troben dues ermites més amb la santa com a titular: al municipi de Corbera d'Ebre es pot veure una ermita del segle XVII i XVIII i a la Pobla de Massaluga hi ha una altra capella al segle XVIII.

A l'entitat territorial administrativa de Móra d'Ebre (comarca de la Ribera d'Ebre) destaca l'ermita per la situació geogràfica de gran bellesa. La construcció va ser als segles XVII i XVIII i és destinació d'una romeria el primer dia de maig de cada any. La capella més recent d'aquest grup proper als darrers quilòmetres del riu Ebre, abans de desembocar al mar formant un gran delta, és la del municipi de Riba-roja d'Ebre. La seva construcció va ser el 1887 encara que possiblement en va reemplaçar una d'anterior.

Dolors Cabré va investigar l'origen de la devoció a santa Madrona a Riba-roja i va concloure que és un culte tardà i d'influx barceloní. A partir de la primera dedicació d'una ermita a santa Madrona, probablement, es va popularitzar al territori més proper cosa que va generar una intensa veneració. Quaranta quilòmetres al nord de Barcelona, al

municipi de Seva de la comarca d'Osona, hi ha una petita capella coneguda com a Santa Madrona de Perafita, construïda a finals del segle XVII. La singularitat d'aquest petit temple rau en l'afegit al nom de la santa a què està dedicada. Perafita, nom derivat del llatí *petra ficta*, significa "pedra fixada a terra" que serveix, en referir-se a una fita o fita situada en un lloc per indicar direcció o distància en camins o en parcel·les de terreny per delimitar propietats. La Perafita, en aquest cas, és un menhir prehistòric situat a pocs metres de l'ermita. Aquest monument megalític podria datar-se entre 2200 i 1800 aC. segons Antoni Rovira. Segons les seves dades, té uns tres metres de longitud, amb la meitat sota terra, i una clara inclinació provocada per una excavació a la base que va fer el propietari de la finca, fins que va trontollar. Diferents indicis confirmen el gran esforç per a la cristianització d'aquest megàlit; l'existència del proper edifici religiós és la prova més evident, però hi ha restes d'una creu de ferro a la part superior i una altra, més recent, de gravada a la superfície pel costat oest. Amb aquest mateix propòsit és especialment interessant la llegenda que pretén explicar-ne l'origen: la construcció del campanar de l'església de la localitat de Seva no es podia acabar per la manca d'una pedra. Santa Madrona va conèixer aquest fet i va decidir portar el bloc que faltava carregant una pedra de grans dimensions sobre el cap. En el trajecte es va assabentar que l'obra s'havia finalitzat i aleshores va deixar caure el monòlit que va quedar fixat a terra d'aquell mateix lloc.

Capella coneguda com a Santa Madrona de Perafita i la 'pedra' al davant

La capella més antiga amb devoció a santa Madrona, de totes les que es troben a Catalunya, és al municipi de Berga (comarca del Berguedà). Es tracta de Sant Pere de Madrona, d'origen medieval, on rep culte la santa. En aquest cas cal fer dues observacions importants: el sant titular és sant Pere i el nom de Madrona té origen toponímic amb el significat abans esmentat segons Joan Coromines. Possiblement, per similitud, s'incorporà la devoció a santa Madrona en algun moment de la llarga història d'aquest edifici i se li va dedicar un altar secundari. En aquest cas, amb la resta, se suposa que es van prendre, de Barcelona, els elements tradicionals de la santa. Pot ser un indicatiu d'aquest fet el prec que els devots feia en aquesta capella el 15 de març: es demanava a santa Madrona que si una família havia d'enviar una filla seva a servir una casa, els seus amos fossin nobles i no la maltractessin; igualment, si calia contractar una criada, se suplicava que fos treballadora i bona persona.

Altres petites capelles, del segle XVIII i posteriors, són al municipi de Sant Andreu de la Barca (Baix Llobregat) i a la Manresana del municipi de Sant Ramon (Segarra).

CONCLUSIÓ

Catalunya, amb centre a Barcelona, és un dels territoris on la devoció i el culte a santa Madrona ha estat més intens. Els esforços de diversos autors de segles passats per convèncer de l'origen barceloní de santa Madrona s'inscriuen a la pràctica que intentava acostar els sants als fidels d'aquesta regió.

Les llegendes que explicaven la vida de la santa no van ser capaces de tallar la relació de santa Madrona amb la seva pàtria a Tessalònica. D'aquesta ciutat natal, en algun moment històric i en els diversos casos de relacions comercials o bèl·liques entre el Mediterrani oriental i l'occidental, el referent religiós personalitzat en una màrtir jove, faria el viatge fins al seu destí a Barcelona.

A la capital catalana, la presència de santa Madrona va ser intensa i ferma durant més de quatre segles. Les manifestacions de pietat i les obres artístiques en què va ser protagonista en són una bona prova. I des d'aquest lloc, es va expandir al nord i al sud on encara es manté el culte en diferents capelles.

Durant el segle XX, santa Madrona va ser relegada de les preferències devocionals a Barcelona per santa Eulàlia i la Mare de Déu de la Mercè. Aquest oblit va afectar, també, la seva presència popular.

Santa Madrona, afortunadament, ha estat reivindicada en la darrera dècada com la tercera patrona de Barcelona i com a part de la seva riquesa patrimonial. En els anys vinents serà interessant constatar la consistència d'aquest merescut ressorgiment.

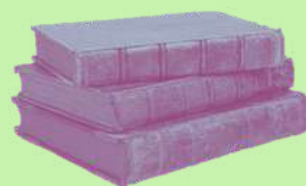
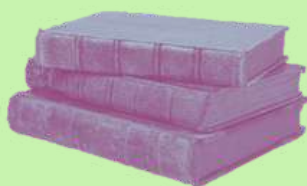

BIBLIOGRAFIA

(Nota: la majoria de les obres originals del segle XIX i anteriors es poden consultar íntegrament i en versió digital a Google Books i altres plataformes)

- AMADES, Joan. *Costumari català: el curs de l'any*. Barcelona: Salvat 2001, v. 1, p. 890-897
- ARMENGOL, Jaume. *Els sants ciutadans de Barcelona*. Barcelona: Dalmau i Jover, 1949, p. 60-72
- ARNELLA, Jaume; SOLER, Joan. "Els goigs, un gènere de narrativa popular", en *Tradicionari: enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya*, v. 7, p. 158
- ARRONIS, Carme. "Hagiografia y censura: el cas del Llibre de la vida i miracles de santa Madrona, i dels sants Celdoni i Armenter, de Salvador Pons (1594)", *Scripta*, v. 21, junio de 2023, p. 123-142. Disponible en:
- ARRONIS, Carme. "La tradició dels Flos sanctorum català en el Cinccents", *Magnificat Cultura i Literatura Medievals*, 2021, v. 8, p. 229 - 302. Disponible en:
- CABRÉ, Dolors. "Santa Madrona. Origen de la veneració a Ribera-Terra Alta i, sobretot, a Riba-roja d'Ebre", en *Miscel·lània del Centre d'Estudis Comarcal de la Ribera d'Ebre*, n. 6 (1988), p. 17-35. Disponible en:
- COMAS, Antoni. *Història de la literatura catalana*. Barcelona: Ariel, v. 4, p. 213
- *Comedia tragica intitulada, La huerfana de Barcelona, y tutelar de su patria Santa Madrona*. Barcelona : en la Oficina de Juan Francisco Piferrer, [1785/1815]. Disponible en:
- COROMINES, Joan. *Onomasticon Cataloniae : els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*. Barcelona : Curial : Caixa de Pensions "La Caixa", 1996, v. 5, p. 124-127
- DOMENEC, Antoni V. *Historia general de los santos y varones ilustres de santidad del principado de Cataluña*. Barcelona: Gabriel Graells y Giraldo Dótil, 1602, p. 25v-r
- FARÍAS, Laura. "Del text a l'estampa: representacions de santa Madrona en la literatura d'època moderna", *Matèria: revista d'art*, 2017, n. 12, p. 71-90. Disponible en:
- FARÍAS, Laura. "La imagen política de santa Madrona en la Barcelona del Seiscientos", en Pérez, Mª Ángeles; Betrán, José Luis (eds.). *Nuevas perspectivas de investigación en Historia Moderna: Economía, Sociedad, Política y Cultura en el Mundo Hispánico*. Madrid: Fundación Española de Historia Moderna, 2018, p. 922-932. Disponible en:

- FELIU DE LA PENYA, Narcís. *Anales de Cataluña y Epílogo breve de los Progressos, y famosos Hechos de la Nación Catalana, de sus Santos, Reliquias, Conventos y singulares Grandezas; y de los más señalados, y Eminentes Varones, que en Santidad, Armas y Letras han florecido desde la primera Población de España Año del Mundo 1788 antes del nacimiento de Christo 2174 y el Diluvio 143 hasta el presente de 1709*. Barcelona: Josep Llopis, v. 1, p. 302
- FLÓREZ, Enrique. *España sagrada*. Madrid: Antonio de Sancha, 1775, v. 29, p. 209
- HERNANDEZ Xavier, RIART Francesc. *La Coronela de Barcelona 1705-1714*. Rafael Dalmau Editor, 2010
- *La vida y muerte de santa Madrona, intitulada la Viuda Tirana, y conquista de Barcelona, en Parte treynta vna, de las meiores comedias, que hasta oy han salido*. Barcelona : Empremta de layme Romeu, 1638, f. 244-277. Disponible en:
- *Libre appellat Consolat de Mar. Nouament estompat e corregit. Affegits los capitols e ordinacions dels drets del General. E del dret del pes del senyor Rey. Ab altres coses necessaries: les quals fins al present no eren estades imprimides*. Barcelona: Johan Rosembach, 1518
- *Libre appelle Consolat de mar. Nouament estompat e corregit. Affegits los capitols e ordinacions dels drets del General. E del dret del pes del Senyor Rey. Ab altres coses necessaries: les quals fins al present no eren estades estampades*. Barcelona: Carles Amorós, 1518
- *Libre appellat Consolat de mar nouament estompat e corregit affegits los capitols o ordinacions dels drets del general. E del dret del pes del senyor Rey ab altres coses necessaries: las quals fins al present no eren estades estampades*. Barcelona: Dimas Bellestar e Joan de Gilio, 1523
- *Libre appellat Consolat de mar: ara nouament estompat y corregit. Affegits los capitols y ordinacions dels drets del general. E del dret del pes del senyor Rey. Ab altres coses necessaries: les quals fins al present no eren estades estampades*. Barcelona: Carles Amorós, 1540
- *Llibre de Consolat de Mar*. Barcelona: Pere Posa, 1494
- *Manual de novells ardit vulgarment apellat Dietari de l'Antich Consell Barceloní*. Barcelona: Henrich y Companyia, 1894, v. 3, p. 419
- MIRALPEIX, Francesc. "Pestes, plagas y guerres. En encargo artistico votivo en la Cataluña de la segunda mitad del siglo XVII", en Torres, Xavier (ed.). *Les altres guerres de religió. Catalunya, Espanya, Europa (segles XVI-XIX)*. Girona: Documenta Universitaria, 2012, p. 231-256
- PUJADES, Jeroni. *Crònica universal del Principat de Catalunya*. Barcelona José Torner, v. 7 (tercera parte), 1831, p. 315-316
- ROVIRA, Antoni. *Història de Catalunya*. Bilbao: La Gran Enciclopedia Vasca, 1972-1984, v. 1, p. 391
- SIGISMUNDO, Olegario. *Los catalanes de afecto en Smirna y Thesalonica nacidos. Vidas y martirio del Gran Pontifice y Martir Policarpo, y de la Inclyta Martyr Santa Madrona, gloriosos Protectores de la Fidelisima Barcelona y afortunado Principado de Cataluña. Con sus triunfos y glorias de que en Monjuych se coronaron. Relatase una opinion muy provable, de que Santa Madrona nacio en la montaña de Monjuich*. Barcelona: Jaume Romeu, p. 47-83r
- VILLEGAS, Alfonso. *Flos sanctorum nuevo, e historia general de la vida de Jesucristo, Dios y Señor nuestro, impreso en Venecia. Y de todos los santos de que se reza, y hace fiesta la Iglesia Católica...* Venecia: Felix Valgrisio y Ángel Tavan, 1588

...i de de retorn a Tessalònica

El reportatge de les pàgines que precedeixen va formar part de la comunicació "The Worship of Saint Matrona of Thessaloniki in the Northeastern Iberian Peninsula" que el 14 de novembre de 2023 es va adreçar a l'"International Symposium of The Martyrs and Sant

Matrona (Santa Madrona in Barcelona)" celebrat durant dos dies a la ciutat grega de Tessalònica. Aquest congrés formava part de l'"International Symposium of the City Thessaloniki in Collaboration with the Patriarcal Institute of Patristic Studies – Centre of Saint Demetrius amb Sant Gregory Palamas, Auth".

La sessió del primer dia, de la qual va formar part aquesta intervenció, estava dirigida per la Dra. Maria Tatagia i comptava amb dues comunicacions més. L'una, de Giannis Epaminondas, Architect, Historical Researcher Former Director of the Thessaloniki Cultural Center MIET, titulada "The Monastery of Saint Matrona in 19th-century Photographs: Identification and Interpretation", i l'altra, de Panagiotis Yfantis- Professor of the Theological School, Aristotle University of Thessaloniki, amb el nom "The Divine Glory of Matrona: An Interpretation of Martyrdom in Thessaloniki".

L'endemà 15 de novembre, es van desenvolupar més sessions sobre d'altres màrtirs associats a la ciutat, des de diferents perspectives i enfocaments.

La participació catalana va ser seguida amb molt d'interès i probablement formarà part de l'edició impresa de les aportacions del congrés.

La (considerada) tercera patrona de Barcelona viu en aquests darrers anys la recuperació de la seva memòria a la Ciutat Comtal; i, com queda de manifest en aquesta participació, també mereix l'atenció en terres de la mediterrània oriental d'on era originària. Santa Madrona rep el merescut afecte que havia tingut en temps passats al nostre país.

Exposició temporal

Bèsties

Els animals en l'art medieval del MEV

Museu Episcopal de Vic

Ajuntament de Vic

BIS
BAT
VIC

Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura

MEV
MUSEU D'ART
MEDIÉVAL

@mevmuseu

museuartmedieval.cat

Amb el suport de:

Diputació
Barcelona

Cercle del
Mev

L'AIGUA CAU DEL CEL

L'aigua cau del cel

Àgueda i Escolàstica, santes venerades a Mallorca com a procuradores de la pluja a través de les seves relíquies i els seus goigs

Aquests dies passats, estant a la ciutat de Barcelona amb l'objectiu de poder participar a l'assemblea de la centenària entitat dels Amics dels Goigs, em van sobtar unes banderoles penjades per carrers i avingudes amb motiu de la greu sequera que ens ha tornat tocar viure: "L'aigua no cau del cel". La Generalitat de Catalunya, engegant aquesta campanya i amb el corresponent eslògan, ha volgut fer arribar un missatge de conscienciació a la ciutadania que cal no malgastar el bé preuat de l'aigua, ja que sembla que s'hagin apagat les fontanes del cel. La tradició cristiana ens anima a no perdre la confiança i a ser conscients que el mateix Jesús, que un dia calmà els rigors d'una forta tempestat estant en el llac de Tiberíades, té el poder d'adreçar-se al Pare per suplicar-li, per a tots nosaltres, la gràcia desitjada de la pluja en temps de sequeres. Aquest senzill raonament és la motivació teològica de les populars rogatives que encara se celebren en alguns llocs del nostre país. Sembla que l'Església establí les rogatives entorn de l'any 590 i les feia celebrar amb motiu de la festa de Sant Marc, evangelista, i els tres dies precedents a la solemnitat de l'Ascensió. Són els mesos en què els pagesos més miren la terra vetllant per l'abundor de les collites. Així mateix, els bisbes de cada diòcesi tenien la facultat per autoritzar-ne, amb caràcter extraordinari, en qualsevol època de l'any que es veiés sacsada per calamitats i necessitats públiques. Era ben habitual i encara és així, que la litúrgia de les rogatives se centrés en les *Lletanies dels Sants*, invocant-los com intercessors davant Déu per tal de veure's protegits dels tràngols de les sequeres.

Capella de santa Àgata a l'església parroquial de Sencelles

La major de les Balears mai ha estat una excepció. Els historiadors ens diuen que cal situar la història agrària de Mallorca dins la problemàtica del món mediterrani, turmentada sovint per unes terres normalment poc productives i una climatologia adversa i inestable. Hi han mancat sovint les pluges, donant lloc a la sequera que es tradueix en collites deficientes. El problema es veu agreujat pel fet de la insularitat, que dificultava l'aprovisionament i en tot una mala anyada es

L'AIGUA CAU DEL CEL

Reliquiari de santa Àgueda disposat per a la festa anual del 5 de febrer

convertia en sinònim de fam, i això, amb les condicions sanitàries a les hores precàries o quasi inexistentes, podia ser el preludi d'una pesta. Segons es demostra als noticiaris i crònics mallorquins, han estat ben freqüents i persistents la sequeres a la nostra illa. Davant aquesta necessitat no és estrany que hagin sorgit devocions molt concretes a sants que la tradició els atribueix la facultat guaridora de l'eixut. Parlem ara de dues santes celebrades durant la primera quinzena del mes de febrer, el culte de les quals s'articula en certa manera entorn a la veneració de les corresponents relíquies i són invocades, en bona manera, amb els versos dels seus goigs.

Moment del trasllat de la relíquia de santa Àgueda a la seva capella, portada sempre per un prevere fill del poble de Sencelles

La primera, santa Àgueda, concentra la devoció a la vila de Sencelles. La notícia més antiga que es té és de l'any 1482 quan en un inventari aixecat pels honorables jurats s'hi fa constar l'existència d'una capella dedicada a l'església parroquial de Sant Pere. La verge i màrtir siciliana hi és venerada amb honors de patrona i la seva diada esdevé de les més solemnes de tot el cicle litúrgic. Assegura la tradició que fa molts anys, no sabem quants, el poble era afligit per sequera llarga i feresta. Déu els consolà enviant-los la pluja copiosa per intercessió d'aquesta santa siciliana el dia que hom celebra, precisament, la festa. I aquesta tradició o llegenda s'ha transmès de generació en generació durant segles, que ha arribat fins als nostres dies.

La porció *ex ossibus* autenticada que conserva la parròquia de Sencelles està encastada en una graciosa imatge de tall barroc que els obrers o clavaris de la confraria de Santa Àgueda encomanaren l'any 1772 després de prèvia sollicitud al rector. Durant tot l'any el reliquari és custodiat a l'armari de les relíquies de la sagristia parroquial i, la vigília de la festa, col·locat i profusament ornat de flors i envoltat de canelobres, presidint l'altar de la seva capella.

Any rere any, la relíquia de la santa que es consagrà a Déu amb heroica enteresa i virginitat, i que va lloar-lo amb la gràcia del martiri, pren un especial relleu enmig de la festa colenda que el poble li tributa cada dia 5 de febrer. El seu punt àlgid arriba,

Petició de pluja davant l'altar de Santa Àgueda

L'AIGUA CAU DEL CEL

enmig de la celebració de la missa major, concretament durant l'ofertori. Aquest moment, el més sublim i impactant, remou sentiments i fa aflorar emocions. Enmig d'un desplegament de solemnitat, acompanyada dels obrers de la patrona i de l'escolania, de l'estendard i del seu pendó, sempre portada per un sacerdot fill de Sencelles, és traslladada la relíquia fins al presbiteri per ser venerada en entranyable besamans. Els primers que s'hi acosten són els membres de la clerecia, llavors les autoritats civils, segueix el poble i tanquen els propis obrers. Amb aquest ritual, ancestral i carregat de significat, tot un poble demana la intercessió de santa Àgueda davant les

seves necessitats, renova el vot que feren els seus avantpassats de servar la memòria de la santa que els alliberà de les rigors de la sequera i s'hi encomanen de bell nou els anys d'eixut com és el present.

Si bé altre temps les notes musicals de les ancestrals xeremies sencelleres marcaven un ritme diferenciador entre els devots d'un o altre sexe que s'acostaven a venerar la relíquia (l'*Oferta dels Homes* o l'*Oferta de les Dones*), actualment els membres de la Schola Cantorum de la parròquia, amb acompanyament de l'orgue barroc, canten els goigs a Santa Àgueda. De les diverses composicions que s'han fet en llaor de la patrona, cap descuida la manifesta gratitud per la pluja i la pregària per seguir gaudint d'aquest do imprescindible per la vida. Els goigs més antics que coneixem ja es cantaven en el segle XVIII i dues de les seves cobles diuen així:

*Ab tan grans mèrits molt rica,
qual serà el vostre poder
per quant haurem menester,
el Cel mateix lo publica:
en vostra festa molt bona,
fonch la aygua tan desitjada;
siau la nostra Advocada,
de Sensellas gran Patrona.*

*Per esto vos elegí
Patrona la nostra Vila,
i en vos tot bé recopila
la devoció que hay aquí:
nostra esperança se abona
en que sereu sempre honrada;
com a la nostra Advocada
de Sensellas gran Patrona.*

També disposem d'algunes cròniques que ens certifiquen que santa Àgueda ha estat per a Sencelles l'advocada contra les males anyades. Algunes, encara recollides durant el segle passat:

"12, 13 i 14, Abril, 1897- El Ayuntamiento asistió a las Rogativas que a su petición se hacen en la Iglesia

L'oferta de la missa major de Santa Àgueda. En aquests moments el poble de Sencelles renova el vot que feren els avantpassats de declarar-la patrona en agraïment d'haver-los salvat de la sequera

L'AIGUA CAU DEL CEL

Trasllat del reliquiari de santa Águeda en processó fins a la capelleta de la Plaça de l'Obra per suplicar la pluja.

Parroquial de Sancellas en súplicas de lluvia que consistió después del rezo del Rosario como se acostumbra por la noche, en rezar la letania de todos los Santos expuesto el Copon. La Iglesia se llenó en los tres días de fieles como en las mayores solemnidades. Durante las rogativas estuvieron encendidas delante de la figura de Santa Agueda dos velas para conseguir la tan deseada lluvia".

"6, Mars, 1910- el vespre se va fé rogativa per alcansar del cel s'aigo pes nostros camps y consistí en una prosesó que despues de resá el rosari a la Iglesia Parroquial va sortí de dite iglesie y se dirigí al Oratori del Convent de la Caritat, dugent el tabernacle en la figura de Santa Águeda. Durant ella se cantá sa lletania dels Sants que sols s'interrumpí per resar set avemaries davant la imatge de Ntra. Señora de los Dolós que se venera en dit Oratori y goñá los 50 dias d'indulgencia que

estan concedits. Presidia el Clero y creu alsada, el Sr. Economo y al mig anava Santa Águeda acompanyada dels Srs. Obrés y auxilias en ciri y devora de tots anava el M. I. Ajuntament. La asistencia va se extraordinaria, que es pot di no hi mancava ningú des poble. regasada a la Iglesia el Sr. Coremé pujá a sa trona y predicá un ben sermó alusiu a sacta que acabava de teni efecte...".

"7, Marzo, 1910- por falta de agua seizo y procesion de rogativa salieron de la yclesia asia el convento; todo el pueblo en masa portando reliquia de Santa Ageda y el clero cantando la letania de todos los santos y del convento entrando por un portal si salieron por otro y del convento á la yclesia y ali se concluia; la letania y después un sermon y a el mismo dia ya llovió un poco".

Santa Àgueda ha estat per a Sancelles l'advocada contra les males anyades

"16, Novembre, 1913- en motiu de la molta sequedat, el Sr. Cura Parroco va acordà fer una rogativa publique que consistí visità en procesó l'Oretori de la Caritat portan le figure de Santa Agueda Patrona de aquest pobble. A se afecta después de Ave-Maries se tocá la campane majó y compareixen tot el poble a la iglesie, sortí aquest precedit de sa bandera de Santa Agueda, homos, despues el tabernacle en la image de la sante acompanyade del dos seños obres y es dos auxilias en siris ensesos, creu i sirials, clero, preste en ministres. Ajuntament precidit del Sr. Batle y les donas. Se canta sa lletania de tots els sans que esent ja dins l'oretori se resaren 7 avemaries davant la Mare de Déu de los Dolors y seguint despues tornaren en se lletania fins a la iglesie que se acaba la rogativa demanant a Déu Nostre Seño una aigo profitosa y abundant per podé sembrà".

"21, Novembre, 1913- a la iglesia parroquial y durant la misa primera se comensa una novena a Santa Agueda V. y M. per implorà a Déu Nostro Seño una aigo per intercesió de la Santa".

L'AIGUA CAU DEL CEL

No els convé als sencellers oblidar aquelles celebres i vibrants paraules que damunt la trona de l'església parroquial, dia 5 de febrer de 1899, amb la mirada fixada a l'altar de santa Àgueda, digué mossèn Antoni M. Alcover: "...continueu germans meus, essent devotíssim de la vostra Patrona; acudiu a ella en totes les vostres necessitats, perills i soscaires d'aquesta vida..." Malgrat hagin passat més de cent anys, donades les circumstàncies actuals de canvi climàtic i constants sequeres, creiem que no han perdut gens la seva essència.

L'any 2016 en el context d'una perseverant falta de pluja, el reliquiari de santa Àgueda també fou portat en processó fins a la plaça de l'Obra. Allà hi fou beneïda una nova capelleta de carrer que patentitza la confiança del poble de Sencelles envers la seva patrona. Llavors, el 2021, aquesta presència fou enaltida amb uns nous goigs escrits pel poeta Rafel Bordoy i dels quals copiem els versos següents:

A Sencelles, greu sequera
hagueren de suportar
i, al cel, varen demanar
pluja per la sementera.
De l'aigua tengué la clau
l'oració fervorosa.
*Santa Àgueda gloriosa
bé la nostra set calmau.*

Celebrant vostra diada,
un dia cinc de febrer
damunt Sencelles caigué
la pluja tan desitjada.
Sobre les terres vessau
la saó més generosa.
*Santa Àgueda gloriosa
bé la nostra set calmau.*

Patrona des de llavors,
el poble us ha nomenat,
mai davant vós no han faltat
ni pregàries ni flors,
i per sempre il·luminau
aquesta vila ditxosa:
*Santa Àgueda gloriosa
bé la nostra set calmau.*

Amb gratitud, que n'hi sobra,
el nostre poble agrait
una capella ha bastit:
la capelleta de l'Obra.
I allà, amorosa, escoltau
l'oració pietosa:
*Santa Àgueda gloriosa
bé la nostra set calmau.*

Aquest any, concretament el 5 de febrer, recollint la petició que feren els pagesos del municipi, s'invocà de bell nou santa Àgueda per tal que tornés a intercedir i arribessin aviat unes pluges ben necessàries i assaonadores. La premsa mallorquina llançava aquest eloqüent titular: "El municipi de Sencelles invoca santa Àgueda perquè porti les desitjades pluges" (*Última Hora*, 6 de febrer de 2024).

Altres autors que també han honorat santa Àgueda amb sengles composicions de goigs no descuiden aquest detall identitari de la nostra devoció. Així, mossèn Pere Joan Llabrés i Martorell escriu:

Quan per secada feresta
s'enlleguia aquí el conró,
davallà pluja i saó
des del Cel en vostra festa.
Agraïm aquella anyada
dia cinc, tots els febrer.
*Protegiu els sencellers,
oh, Santa Àgueda estimada.*

I encara mossèn Joan Roig i Montserrat:

Abatuda es veu la vila,
tot perdut està el conreu,
i un amor del cel perfila
un aiguat de jubileu.
Flor de llir, flamant rosella
li envia aires de cançó.
*Sou, Santa Àgueda, una estrella
que ens corona de claror.*

El remei a la dolença
va arribar el cinc de febrer:
és Santa Àgueda que agença

L'AIGUA CAU DEL CEL

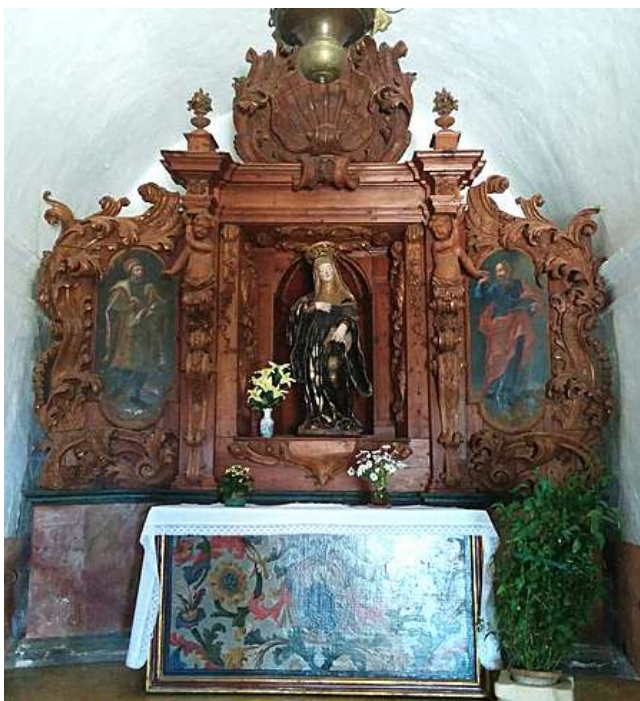
amb la pluja aquell terror.
La seva aigua el renovella
i la inunda de verdor.

*Sou, Santa Àgueda, una estrella
que ens corona de claror.*

L'altra santa a què volem fer referència és Escolàstica, germana de sant Benet. Aquesta és venerada en el terme de Santanyí, al migjorn mallorquí, i més concretament d'alt del puig de Consolació on s'aixeca un santuari dedicat a la Mare de Déu amb aquest mateix títol. Sembla que les terres d'aquesta contrada siguin de les més castigades de Mallorca per les obstinades sequeres. Ressona arreu una dita que assegura que a "Santanyí, poca aigua i gens de vi". Així, els seus habitants, històricament, s'han adreçat a la santa de Norcia per raó d'una pluja miraculosa que relaten les seves hagiografies. Aquesta va caure un dia que es trobaren els dos germans i ella, davant la necessitat de restar més temps al devora de Benet demanà al cel que retardés la seva partida. La súplica fou escoltada desfent-se de la volta ennuvolada, un fort aiguat. Són ben populars entre els seus devots uns versos que diuen:

Germana sou de Benet
i per aigua invocada,
no ens deixeu patir set,
oh, Escolàstica estimada!

La capella de santa Escolàstica del santuari de Consolació, amb una notable fondària respecte de les altres que trobem a la mateixa església, fou construïda entorn de 1646 tal com referència aquesta data marcada en el retaule. El moble, encara sense policromar i d'exuberant estil barroc, s'estructura a partir d'una superposició d'ornaments que recreen "fulles d'estranya forma, flors rares, àngels" i tot aquest conjunt és "coronat per una grandiosa petxina". El cronista i viatger Jeroni de Berard, l'any 1789, fa la següent descripció de la capella i retaule: "...forma un fondo de 8 varas y media de largo y 5 de ancho en que se ve un altar atlántico, con muchos adornos de follajes y caracoles, ninos y lienzos pintados, una grande pechina por remate y un rico camaril por su mismo termino con una Santa Escolástica, de bulto". Aquesta imatge, per les semblances que mostra amb la de santa Rita, tan venerada en el convent dels Pares Agustins dels Socors, a Palma, podria ser atribuïda a l'escultor mallorquí Mateu Joan i datada entorn al primer quart del segle XVIII.

Altar de Santa Escolàstica en el santuari de Consolació de Santanyí (a sobre) i l'antiga imatge processional de santa Escolàstica que en altre temps era portada al santuari de Consolació els dies de rogativa (a la dreta).

L'AIGUA CAU DEL CEL

El mateix Berard indica que “...va la parroquia en procesión el dia de Santa Escolástica”. És un costum ben antic i que encara es manté amb el mateix objectiu de segles passats: pregar per l'aigua necessària. Per no anar més enfora direm que els dos diaris de més tirada a Mallorca publicaren enguany mateix aquests dos titulars: “Santanyí invocarà la pluja als poders celestials aquest diumenge. El santuari de Consolació acollirà una missa per suplicar les precipitacions a Santa Escolástica” (*Diario de Mallorca*, 9 de febrer de 2024). “Invocació a Santa Escolástica perquè ploqui” (*Última Hora*, 12 de febrer de 2024). L'historiador de Consolació, Bernat Vidal, explica com “...des de molt antic s'ha solemnitzat aquesta festa de Santa Escolástica, començant per no treballar. Se conserva, encara aquesta vella costum, i al matí del 10 de febrer, se celebra, dalt de Consolació, ofici amb sermó. Fins fa pocs anys s'hi pujava en processó, portant sobre un tabernacle, baix del dosser vegetal dels ametllerars florits, la imatge de la santa que tenim a la parroquial, i cantant la lletania de Tots els Sants”. Aquesta figura processional, amb característiques un tant més arcaiques que la pròpia de Consolació, podria ser la seva antecedent en el culte públic tributat a la santa abadessa de Norcia.

A la mateixa església parroquial de Sant Andreu de Santanyí, s'hi guarda una relíquia ex ossibus de santa Escolástica, portada de Roma pel prevere santanyiner i mestre de capella de la Catedral de

El rector i el poble de Santanyí adreçant-se en rogativa a Santa Escolástica

Mallorca, mossèn Miquel Suau. L'any 1729, estant a la ciutat dels papes, escriu una carta on anuncia que “tinc una relíquia de St. Domingo, de Sta. Escolástica y del Pallio de St. Joseph, la qual portaré yo a exa parroquia perque el dia de St. Dgo., de Sta. Escolástica y de St. Joseph la puguen adorar a la Yglesia de St. Any...”. Diversos testimonis deixen constància d'haver-se traslladat el reliquiari daurat que conté aquestes porcions fins al santuari en caràcter de rogativa i que també era exposat a l'església parroquial en motiu d'adreçar-se a Déu amb el solemne Te Deum per agrair-li el do de l'aigua saonadora.

La cobla, abans copiada, té el caràcter de ser el fragment d'uns vells goigs que de ben segur es cantaven i ara són desconeguts. En el segle XIX el cronista Joaquim M. Bover de Rosselló en una carta al Dr. Bernat Escales, dona a entendre la seva existència. Els que encara avui es canten en llaor de santa Escolástica a Santanyí i al seu santuari de la Mare de Déu de Consolació, no descuiden el relat de la prodigiosa pluja que presenciaren els sants germans ni la pregària per aconseguir aquest preuat do del cel:

Rallen la santa i el sant
-Déu al cim d'un sol sospir-
ella no es cansa, escoltant,
més ell ja te que partir.
Caritat mou al duel
de l'Adéu i del Quedau...
*Té Escolástica la clau
de les fontanes del cel.*

Plora perquè se'n va el monjo
l'abadessa, i al moment
el cel obri son pit flonjo
esqueixat pels crits del vent.
Rajau, fonts del cel, rajau...
diu la santa amb viu anhel.
*Té Escolástica la clau
de les fontanes del cel.*

L'AIGUA CAU DEL CEL

Plou llampega, torbonada,
Benet no podrà partir;
la conversa s'ha allargada
fins que el cel torna un safir.
Cessa el prec: prou aigua i gel;
el cel negre ha tornat blau.
*Té Escolàstica la clau
de les fontanes del cel.*

Puix que als vostres manaments
s'hi sometent neus i llamps,
feis dòcils pluges i vents
a la set dels nostres camps.
Pagesos sempre invocau
per pluja a la santa, amb zel.
*Té Escolàstica la clau
de les fontanes del cel.*

Si la terra assedegada
s'esqueixa en clivells, sovint,
els cors més d'una vegada
set de Déu estant patint.
Feis que ploqui des del vel
estelat, amor i pau.
*Té Escolàstica la clau
de les fontanes del cel.*

Santanyí vos ha invocat
quan per manca de saó
al vostre altar ha pujat
dalt de Consolació.
Damunt el Puig destriau
la boira del mont Carmel.
*Té Escolàstica la clau
de les fontanes del cel.*

Jordi Llabrés i Sans

Reliquiari de l'església parroquial de Santanyí amb la reliquia de Santa Escolàstica.

La seu de Mallorca va celebrar els cinc segles de la possessió del braç de sant Sebastià

Redacció.- El passat gener, la Catedral de Mallorca va celebrar els cinc-cents anys de la possessió de la relíquia de sant Sebastià, incorporada al ric reliquiari en forma de braç (vegeu: Llabrés, Jordi. "Els reliquiariis de sant Sebastià a la Catedral de Mallorca i la seva influència en altres esglésies de l'illa", *Reliquiae Sanctorum in Catalonia*, n. 3, gener de 2021).

Les cròniques expliquen que a la segona meitat de 1523, en plena guerra civil i una greu epidèmia de pesta, una vaixell provinent de l'illa de Rodes, situada a la mar Egea, va refugiar-se al port mallorquí. L'embarcació duia un tresor: la relíquia d'un braç de sant Sebastià. Durant tres dies es va manifestar la

impossibilitat que la nau seguís el seu trajecte i es va considerar que les restes s'havien de quedar a la ciutat. L'epidèmia i el conflicte bèl·lic es van superar i, aquest fet, va impulsar la creença que el sant havia intervingut en benefici de la seva nova llar. Temps després, sant Sebastià va ser nomenat patró i protector de Palma de Mallorca.

La festivitat d'enguany, tot recordant l'efemèride, va adquirir una especial rellevància. El preciós reliquiari i el seu preuat contingut van situar-se a una exposició, juntament amb d'altres peces litúrgiques de gran valor, que els fidels van poder contemplar amb deteniment.

Festivitat de sant Sebastià a la Catedral de Mallorca tot commemorant els 500 anys de possessió de les seves relíquies, amb una delegació del bisbat de Mallorca. Fotografies de Jordi Llabrés Sans

500 ANYS DEL BRAÇ DE SANT SEBASTIÀ

cases d'Oliba

Una entrada conjunta a set grans monuments
del cor de Catalunya

Monestir de
Sant Joan de les Abadesses

Monestir de
Ripoll

Monestir de
Sant Pere de Casserres

cases
d'Oliba

Catedral de
Sant Pere de Vic

Monestir de
Santa Maria de l'Estany

Basílica de
La Seu de Manresa

Museu Episcopal de Vic

Des del Ripollès pirinenc fins a la conca igualadina, monestirs, canòniques, catedrals i parròquies s'escampen arreu del territori. Claustres, campanars, retaules i tota mena de tresors artístics ens parlen de la nostra història i ens donen moments de pau per al cos i l'ànima.

www.casesdoliba.cat

RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA

centre d'interpretació

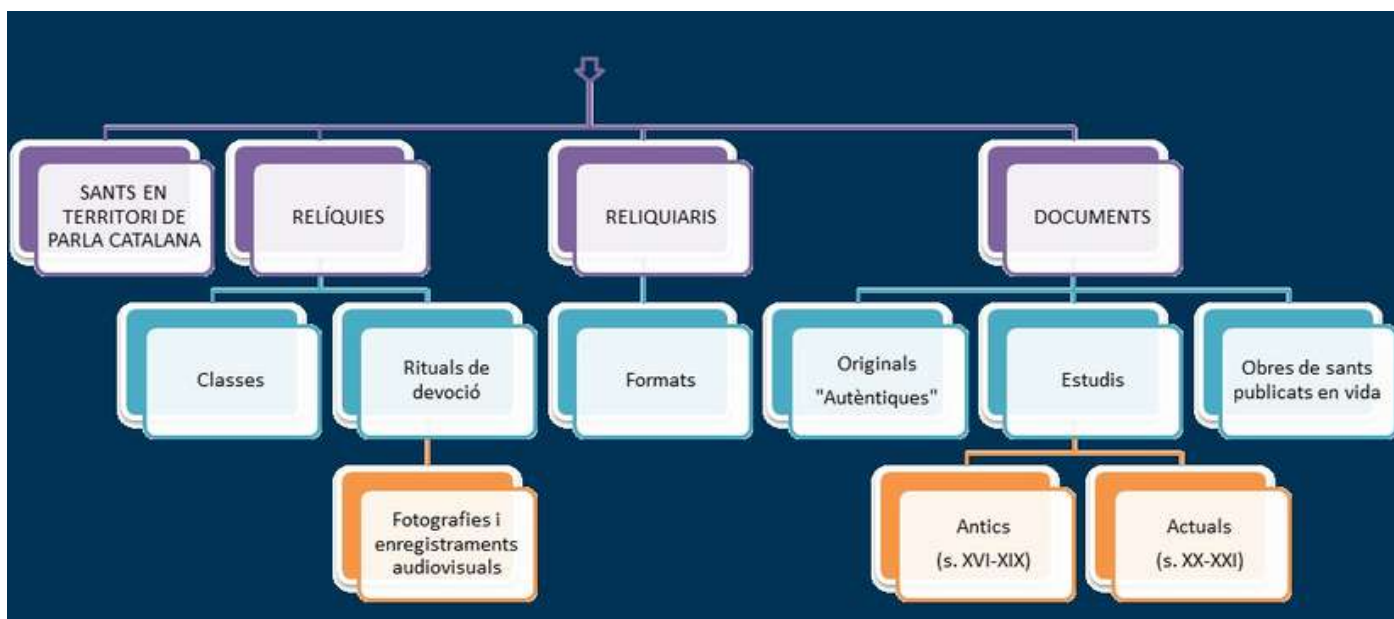
**Els objectius d'aquest
nou equipament:**

*Observar, examinar,
distingir, desxifrar, conèixer,
comprendre, comunicar,
explicar, confirmar...*

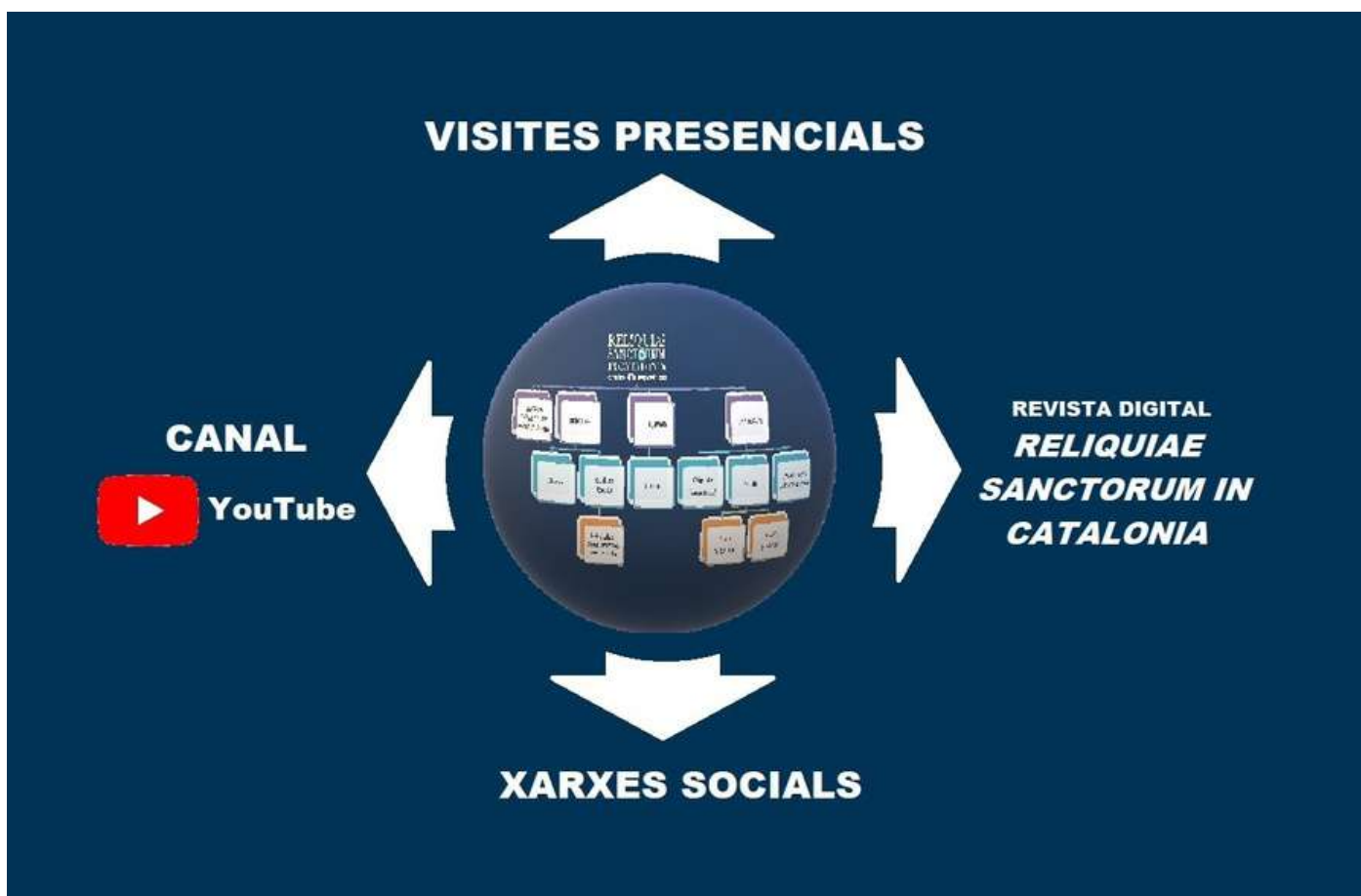
*...les relíquies de sants en
territoris de parla catalana*

CENTRE D'INTERPRETACIÓ RELIQUIAE...

CONTINGUTS

PROJECCIÓ I DIVULGACIÓ

CENTRE D'INTERPRETACIÓ RELIQUIAE...

Un document d'exemple...

Un permís per al culte de relíquies del bisbe de Vic Francesc de Veyan Mola

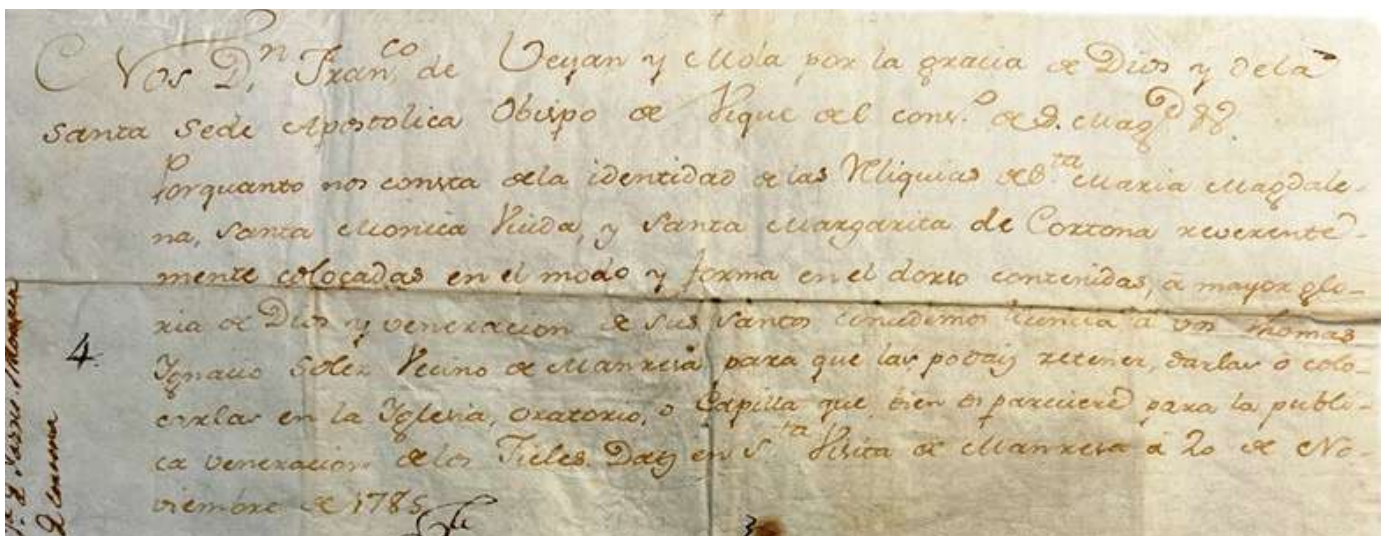
CIReliquiae.- L'acreditació de relíquies de sants, generalment mitjançant l'emissió del document anomenat autèntica, podia anar acompanyat del text que concedia el permís precis per retre'n la veneració. Aquest cas era necessari especialment quan el culte havia de fer-se en oratoris particulars i privats de fidels. Ocasionalment, aquest privilegi podia constar en el mateix certificat. El **Centre d'Interpretació Reliquiae Sanctorum in Catalonia**, entre el diferents materials que acollirà per estudiar les relíquies de sants en territoris de parla catalana, en tindrà una clara mostra, que entre d'altres, il·lustraran la història de les relíquies.

El 24 de juny de 1785, se signava a la diòcesi italiana

de Bertinoro l'autèntica de les relíquies ex ossibus de santa Maria Magdalena, penitent, de santa Mònica, vídua, i de fibres de cotó impregnades de greix de santa Margarida de Cortona. El mes de novembre del mateix any, aquestes restes sacres ja eren a Vic, en terres catalanes, on el bisbe de la diòcesi Francesc de Veyan Mola, que va ocupar la prelatura entre 1784 i 1815, atorgava la facultat de venerar-les públicament al manresà Tomàs Ignasi Soler a l'església oratori o a la capella que considerés adient. Aquest gest tenia lloc en una visita pastoral a la ciutat bagenca el 20 de novembre de 1785. Aquesta llicència forma part del mateix manifest, en escriptura manuscrita signada pel mateix mitrat a la cara posterior de l'autèntica.

Autèntica (anvers i revers) i retrat del bisbe Veyan que forma part de la galeria present a la sala de sínodes del palau episcopal de Vic iniciada pel pintor Maria Colomer per encàrrec del mateix prelat.

RELÍQUIES SÓN NOTÍCIA

PONTIFICIA
UNIVERSITÀ
GREGORIANA

Facoltà di Storia e
Beni Culturali della Chiesa
Dipartimento dei Beni Culturali della Chiesa

TESTIMONI DI SANTITÀ Reliquie, reliquiari e corpisanti

Seminari per i Beni Culturali della Chiesa, 2

Introduce e modera

OTTAVIO BUCARELLI
Pontificia Università Gregoriana

Interventi

MONS. PAWEŁ MALECHA
Supremo Tribunale della Segnatura Apostolica e Pontificia Università Gregoriana
L'Istruzione "Le Reliquie nella Chiesa: autenticità e conservazione" (2017)

SANTE GUIDO
Pontificia Università Gregoriana
Sacre teche. Ori, argenti e materiali preziosi custodi di santità

P. SIMONE RAPONI, CO
Dottorando, Pontificia Università Gregoriana
La ricognizione canonica delle Sacre Reliquie del corpo di San Filippo Neri

DON DAMIANO POMI
Pontificia Università Gregoriana
Reliquie e corpisanti oggi: dalla storia alla devozione

**Tavola rotonda Reliquie, reliquiari e corpisanti, quale contesto:
spazio liturgico o museo?**

Partecipano

DON LUCA FRANCESCHINI (Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto, CEI), PIETRO ZANDER (Fabbrica di San Pietro in Vaticano e Pontificia Università Gregoriana), NICOLETTA BERNACCHIO (Pontificia Università Gregoriana), GIUSEPPE MANTELLA (Ufficio dei Beni Culturali Ecclesiastici della Diocesi di Locri-Gerace).

Moderatore

MASSIMILIANO GHILARDI, Pontificia Università Gregoriana

28 Febbraio 2024
Aula C009, ore 17.00-19.00

Per informazioni

Facoltà di Storia e Beni Culturali della Chiesa
storiaebeni@unigre.it
Pontificia Università Gregoriana
Piazza della Pilotta, 4
Tel. +39 06 6701 5107
www.unigre.it

Falset inicia els actes del 250è aniversari de l'arribada de les relíquies de santa Càndia

Catalunya Religió Dc. 28/02/2024

Fotografia: Arquebisbat de Tarragona.

ARQUEBISBAT DE TARRAGONA | La parròquia de Santa Maria de Falset celebra aquest 2024 el 250è aniversari de l'arribada de les relíquies de santa Càndia, patrona de la vila. Per a celebrar-ho, la parròquia ha previst l'organització de diversos actes commemoratius al llarg de l'any.

Aquest divendres ha tingut lloc el primer acte, una conferència sobre les persecucions cristianes a Roma que ha anat a càrrec d'**Andreu Muñoz**, delegat diocesà per a la cultura. Durant la xerrada, que ha comptat amb l'assistència d'una setantena de persones, Muñoz ha parlat sobre els motius de la persecució dels cristians a la Roma imperial.

D'altra banda, també ha exposat com era la Roma del segle III, l'època en què va viure la verge i màrtir Càndia, de la qual només se sap que va ser martiritzada a l'edat de tretze anys. A més, també ha explicat el possible significat del vas de vidre que es va trobar juntament amb les relíquies de la santa, i que podia haver estat un vas de sang o d'ungüents.

Finalment, també ha tractat sobre les catacumbes, els cementiris subterranis dels cristians, i sobre com l'imperi romà va passar de perseguir el cristianisme a adoptar-lo com a religió oficial.

Actes, Tarragona, santa Càndia, Falset

RELÍQUIES SÓN NOTÍCIA

☰ Q **nació** Solsona ▾

Cardona enceta les celebracions del 625è aniversari dels seus patrons

El diumenge 3 de març, coincidint amb la festivitat dels sants Celdoni i Ermenter, l'església parroquial acollirà un ofici solemne oficiat pel bisbe de Solsona

Imatge dels roll-ups que l'artista berguedà Talybont ha realitzat sobre els dos màrtirs, junt als membres de la comissió organitzadora de la Germandat dels Sants Màrtirs de Cardona i les relíquies dels Sants. Fotografia realitzada a la cripta dels Sants Màrtirs

PER REDACCIÓ, Cardona | 28 de febrer de 2024 a les 08:33 | 📷

El proper diumenge Cardona donarà el tret de sortida a les celebracions del 625è aniversari de **l'arribada de les relíquies dels Sants Màrtirs Celdoni i Ermenter a la vila ducal**, culminant així un trienni commemoratiu d'efemèrides parroquials que es va iniciar l'any 2022, amb la celebració del **625è aniversari de la consagració del temple de Sant Miquel**, i va tenir continuïtat el passat 2023, amb el festeig del **600 aniversari de l'arribada de la imatge gòtica de Nostra Senyora del Patrocini** al municipi bagenc.

El diumenge 3 de març, coincidint amb la festivitat dels sants Celdoni i Ermenter, l'església parroquial acollirà un ofici solemne oficiat pel bisbe de Solsona, **Mons. Francesc Conesa**, i els preveres de la vila. La missa comptarà amb els cants de la Coral Cardonina i la participació dels geganters cardonins, que faran dansar una parella dels històrics gegants del municipi en acabat l'ofici. També s'interpretaran els goigs centenaris i es veneraran les relíquies. A la tarda, la cripta on es custodien els cossos sants acollirà una conferència del Dr. Andreu Galera, director de l'Arxiu Històric de Cardona i principal estudiós de la història local d'aquests màrtirs cristians.

L'ECO de SITGES

19 de gener de 2024
lecoeditges.catELS DIES I LES HORES
L'Eco de Sitges

21

60 anys de la visita del braç de Sant Pau a Ribes

ANTON FERRET BAIG
@tonferret_

El dia de Sant Pau de 1964, la relíquia del braç de Sant Pau va visitar Ribes. Va ser present a l'ofici de l'ermita, va baixar al poble amb el seguici festiu, enmig del fervor popular, i va ser venerada, també, a l'església parroquial. El braç va arribar per la carretera Nova, procedent de la serra del Carç, en el cotxe del bisbe. Un grup de motoristes, balladors del ball de bastons, el van escortar fins a l'ermita La Baixada de Sant Pau va ser especial, ja que, a més dels balls populars, hi havia cnatures amb banderoles votives.

El braç de Sant Pau es custodiava a l'Església del Naufragi de Sant Pau de la Valetta, a Malta. Des d'allí, el van portar a Tarragona amb vaixell, on va arribar el 5 de juliol de 1963. Rebut pel cardenal

Benjamín de Arriba y Castro, va iniciar un periple per diverses ciutats de l'Estat en commemoració dels 1.900 anys del viatge apostòlic del sant a Hispània, que no se sabia del cert si havia tingut lloc. L'església nacional-catòlica espanyola volia enervar la devoció de les masses, però el turisme, els Beatles, el desenrotllisme i una nova moral sexual havien transformat la societat. A Roma, en ple Concili Vaticà II, les coses també estaven canviant i en els actes al voltant del braç van haver de pregar perquè fos un èxit. Els prelats que havien fet la guerra començaven a estar fora de joc.

A Ribes, la visita va deixar molt bons records. En testimoniatge, es va afegir una estrofa als goigs de Sant Pau, que encara es canta cada any, i una pla-

La relíquia, a Ribes.

Es recorda amb una estrofa afegida als goigs i una placa al costat de la porta de l'ermita

ca memorialística al costat de la porta de l'ermita. Se'n conserven també fotografies i un enregistrament en vídeo cedit per Josep Mestre i Planas, en Peret Boter, que es pot veure al canal

YouTube de la Colla Gran de Bastons. Curiosament, el programa de festes de 1964 no deia res de la visita. Tot fa pensar, doncs, que va ser força improvisada. El darrer número de la revista Reliquiae Sanctorum in Catalonia, que ha dedicat un ampli reportatge als 60 anys de la visita del braç de Sant Pau a Catalunya i a Ribes, explica que, el 15 de febrer, el braç va tornar en avió cap a la Valetta. Allí espera que algun dia el tornem a buscar per fer festa grossa.

INICI / GENERAL / RELIQUIES DEL TERRITORI. LA RELÍQUIA DE SANT VALENTÍ DE RIBES DE FRESER

Relíquies del territori. La relíquia de Sant Valentí de Ribes de Freser

admin 13/02/24

La població ripollesa de Ribes de Freser celebra la festa petita o d'hivern el 14 de febrer. Aquesta solemnitat es deu a l'arribada d'unes **reliíquies** atribuïdes a un sant Valentí, l'any 1666. A finals de l'any 1665, el jesuïta Jacint Piquer, fill de la població, es va traslladar a Roma. Li calia tractar temes del seu orde religiós amb el pare general Giovanni Paolo Oliva. D'aquella reunió, Piquer en va obtenir les reliíquies d'un cos sant. Com solia ser habitual a l'època, molts prohoms eclesiàstics, amb els adequats contactes a Roma, proveïen les seves parròquies de les restes sàcres que,

ràpidament, passaven a ser centre de **veneració**. Així, el pare Piquer no va perdre l'oportunitat i va instar la inspiració divina. Aquesta il·luminació li va indicar que sant Valentí era el més adequat per ser dut a Ribes de Freser. El 12 d'agost de 1666, Jacint Piquer i un grup de religiosos acompanyants, van abandonar Barcelona, amb la caixa de reliíquies que havien arribat per mar. Es dirigien al seu poble natal tot passant per Vic i Ripoll, on els va rebre l'abat Gaspar de Casamitjana. El 16 d'agost van arribar a Ribes de Freser on els esperaven en processó formada per indicació de Mons. Melcior de Palau, **bisbe** d'Urgell, per conduir-los fins a l'església parroquial. Dins del temple, tot ornamentat, ja s'havia habilitat l'altar de sant Joan per acollir les restes sagrades de sant Valentí. Aquest trasllat i rebuda va quedar escrit i detallat a l'arxiu parroquial i, posteriorment, recollit per la publicació Vall Fosca per diferents autors, com **Miquel Sitjar**, en monografies i estudis locals. En aquella època barroca d'efervescència pietosa, com solia passar en moltes parròquies catalanes, la rebuda de reliíquies d'origen romà a Ribes suposava una catarsi comunitària i un gran impuls **devot**. Molt possiblement, el 14 de febrer de 1667 –fa poc més de 350 anys, Ribes de Freser ja devia celebrar la primera festa dedicada a sant Valentí. L'any 1695 es van imprimir uns fulls de **goigs** a Barcelona (reedits a Vic el 1859) i a mitjan segle XVIII funcionava una **confraria** dedicada a sant Valentí. Aquesta organització hauria encarregat fabricar, el 1789, la imatge reliquiària que, salvada de la destrucció de la Guerra Civil, encara és venerada per la festivitat del sant.

(text extret de Reliquiae Sanctorum in Catalonia. nº6 maig juny 2021)

PROPER NÚMERO: 28 D'ABRIL DE 2024

Relíquies en remull

Els Sants Màrtirs, de Vilassar de Dalt, quatre segles venerats

Les Santes Relíquies de Riudoms

El sepulcre de sant Ermengol, bisbe d'Urgell

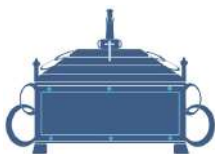
Les antigues relíquies del Palau Reial Menor de Barcelona

**PRESENTACIÓ DEL CENTRE D'INTERPRETACIÓ
RELIQUIAE SANCTORUM IN CATALONIA**

I més...

SUBSCRIPCIÓ GRATUÏTA A:
SUBSCRIPCIÓ REVISTA

Voleu descarregar números anteriors?

**DIRECCIÓ I REDACCIÓ: JOAN ARIMANY I JUVENTENY
AMB LA COL·LABORACIÓ DE JORDI LLABRÉS I SANS**

<http://www.joanarimanyjuventeny.cat/Autoria/>

© 2024 joan arimany juveneny

AGRAÏMENTS:

CNL-OC DE MANLLEU, MUSEU DEL TER DE MANLLEU, JOSEP CAPDEVILA, DAVID REBOLLO, CARLES GARCIA, I NORA VELA